

KROK

1

Ročník 7/2010

Kulturní
Revue
Olomouckého
Kraje

OBSAH ČÍSLA

ÚVODNÍK

O kultuře a kulturnosti – *Helena Veličková* 1

ROZHOVOR

Konce věstí nové začátky

– *Helena Veličková s Hanou Bednařikovou* 5

UMĚNÍ UČIT

Výtvarné radosti dětí v Charvátech

– *Helena Veličková s Dagmar Wallaschkovou* 8

SPOLEČNOST

Společnost práce a „šťastní nezaměstnaní“ (dokončení)

– *Ondřej Svatoň* 11

Výsměch politice vedl k sociálnímu smíru v antice i středověku

– *Jiří Sedlák* 17

UNIVERZITY A PRÁVO

Žáci darebáci před univerzitním soudem – *Karolina Adamová* 20

OSVÍCENÉ HLAVY MINULOSTI

Jan Křtitel a Antonín Bedřich Mitrovští – *Renáta Fifková* 23

POEZIE

Bosé lásky Zbyňka Šišky 28

UMĚNÍ

Nevšední výstava ve Fulneku – *František Hýbl* 30

Architektura Etrusků: klíč k filozofii jedné civilizace

– *Petra Goliášová* 33

MUZEA

Z dějin Arcidiecézního muzea v Olomouci (1. část) – *Leoš Mlčák* 39

KNIHOVNY

Z pohádky do pohádky aneb Mezinárodní výměna na rozcestí

– *Jitka Sládková* 47

Knihovnické vyznání – *Anna Dokoupilová* 51

KNIHY OKNO DO SVĚTA

Egypt a Aztécký kalendář – *Petra Goliášová* 53

Láska nebo galantnost? Zeptejte se Francouzů

– *Helena Veličková* 55

Krutost (a smích) na Rusi věčně živé – *Helena Veličková* 57

KNIHY Z REGIONU

Kde voní pergamen – *Renáta Fifková* 59

Do nitra regionu – *Bohumír Kolář* 59

Morava a Slezsko literární – *Bohumír Kolář* 60

REGIONÁLNÍ KULTURNÍ OSOBNOSTI 62

Na obálce: Gabriela Orvošová, 3. třída, dokreslený výstřížek z novin (viz s. 8–10)

KROK • Kulturní revue Olomouckého kraje

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci

Ročník 7., číslo 1, vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktorka: PhDr. Helena Veličková,
e-mail: velickova@vkol.cz
Odpovědná redaktorka: Mgr. Olga Chmelíčková,
e-mail: olga.chmelickova@vkol.cz

Redakční rada:

PhDr. Renáta Fifková,
e-mail: fifkova@vmo.cz

Mgr. Nela Chládková
e-mail: nela@vkol.cz

RNDr. Lenka Prucková,
e-mail: pruckova@kmo.cz

Adresa vydavatele a redakce:
Vědecká knihovna v Olomouci,
Bezručova 3, 779 11 Olomouc
Tel.: 585 205 311, fax: 585 225 774
e-mail: redakce@vkol.cz
IČO: 100625

Grafická úprava obálky: Ivana Perůtková
Kresby: Ing. Markéta Otavová
Technická redakce: Petr Jančík
Tisk: Polygrafické středisko
Univerzity Palackého v Olomouci
Biskupské nám. 1, 771 11 Olomouc

ISSN: 1214-6420 (tištěná verze)
1214-648X (elektronická verze)
Registrace: MK ČR E 6450

www.vkol.cz/krok

Uzávěrka čísla: 15. ledna 2010

O kultuře a kulturnosti

Helena Veličková

KROK po šesti letech mění podnázev, čímž prozrazuje již dřívější ambice být revuí, která v Olomouckém regionu (a podle možností i v České republice) působí pravidelně na kulturní povědomí. Spadá do oblasti vnějšího vlivu Vědecké knihovny v Olomouci, která je druhou všestrannou vzdělávací institucí po boku olomoucké univerzity. V podobě čtvrtletní revue však knihovna nevzdělává čtenáře tím, že by je přísně vedla ke studiu a četbě, nýbrž je chce svést různými lákadly k rozšiřování obzoru, pěstovat jejich vkus a tříbit ducha a názory. KROK se proto více otevře i tématům od knih odlehlejších – výtvarnému umění, architektuře, hudbě, pedagogice, sociologii a dalším. Chce však i jako dosud nabízet dobrou četbu, pozvat čtenáře do výtvarných sálů, divadel, hudebních sálů, uvést je do muzeí... Pro lepší srovnání tato revue hodlá poskytnout i vhled do cizích kultur a odlišných civilizací – minulých i současných. A podněcovat k přemýšlení o tom, jsme-li i my Češi opravdu kulturní národ, jak bychom po všech historických zkušenostech mohli být.

Češi by nejen mohli, ale i měli být národem kulturním. Už proto, že pro svébytnost české kultury vynaložilo obrovské úsilí mnoho mimořádných osobností v dobách minulých i nedávných. Soudíme-li však podle toho, co lidé čtou, jak a o čem mezi sebou mluví a co ve velkém měřítku sledují v televizi, zaslouží si možná opravdu přezdívkou „burani Evropy“, jak se nedávno objevilo v tisku.

Jsme snad druhořadý národ, jak v posledních letech rádi naznačují Francouzi a Němci?

Co Čechům jistě nelze upřít, je chuť do díla. Můžeme tvrdit, že Češi jsou dřiči a profesionálové, jen jim dát šanci – vždyť česká společnost po 20 letech demokracie je v tolika směrech úplně jinde než dřív, dokonce se jí daří v Evropě v lecčem i vyniknout. Jenže stát se kulturním národem je cosi zapeklitého – kulturnost se nedá vydržet tvrdou prací, ale ani podvodně koupit jako vysokoškolský diplom. Ke kulturnosti nestačí mít vysoké školy, čisté ulice, obchody plné kvalitního zboží a vysokou životní úroveň. Kulturní člověk dokonce nemusí být ten, kdo chodí na kulturní akce nebo pracuje v instituci patřící do sféry kultury – k těm posledně jmenovaným ostatně patří i knihovníci.

Co vlastně znamená pojem „kulturní člověk“ v demokratické zemi? Málokdo by to dnes uměl jednoznačně říct. A přitom je to více než tisíciletá tradice, která nás tomu učila, a všichni víme, že počátek byl v Řecku. *Kalokagathia* znamenala rozkvět a soulad tělesných i duševních sil, předpokládala, že se optimálně rozvinou a zároveň udrží vzájemnou harmonii, což napomůže zdraví a vnitřní spokojenosti. Staří Řekové neradi viděli přehnanou materiální chtivost a nenasytlost, nepodporovali přemrštěné výkony až k vyčerpání, základ civilizované a kulturní společnosti shledávali ve vnitřní svobodě osobnosti, v myšlení a výměně myšlenek, v individualismu spojeném s respektováním pravidel. Přemýšleli o lidské duši a přišli na to, že svobodný není ten, kdo je nad vše

povznesen a svrchu vše kritizuje (čemuž obvykle předchází jeho zmařená iluze, že svoboda je svévole bez ohledu na důsledky), nýbrž že svobodný je ten, kdo zná pravidla, rozumí jim a umí rozvíjet svůj tvůrčí potenciál co nejdál, aniž by na pravidla narážel.

Renesanční *uomo universale* je v italském pojetí velmi podobný předchozímu: všestranně kultivovaný člověk, věčně dychtící po rozvoji všemi směry, pro které má předpoklady. Svobodným člověka činí ne anarchie, chaos, v němž naopak často ztrácí přehled, čím je a k čemu se zrodil, nýbrž znalost světa a jeho zákonů, pochopení podstaty lidského života a ryzích hodnot, které mají v životě největší váhu, má-li člověk být vskutku člověkem v tom nejlepší slova smyslu. Slovo „humanismus“ – lidskost vzniklo v Itálii, ale stalo se v Evropě univerzálním. Že důsledkem lidskosti bývá pocit uspokojení, harmonie až skryté blaženosti, přesvědčivě ukazují ladné tváře a mnohotvárné, něžné výrazy Leonardových i Raffaelových obrazů.

Hledáme-li kulturní ideje ve střední Evropě, stačí se podívat na tradici olomoucké vědecké knihovny, založené a udržované jezuity až do 18. století. I oni kladli důraz na vzdělání a věděli, že absolvovat školu znamená pro člověka nikoliv privilegia na základě absolventského dekretu, nýbrž především rozvoj lidské úrovně po mnoha stránkách. Mnozí jezuitští pedagogové byli i výborní psychologové a dovedli svým jednáním a příkladem svěřené žáky i ostatní lidi přivést k tomu, aby sami ocenili duchovní bohatství, které jim jezuité nabízeli. Někteří vynikali sociální inteligencí a tím, co dnes nazýváme emoční inteligencí. Uměli ovlivňovat tím, že nehledali, co lidi rozdě-

luje a v čem se kultury liší, ale to, co je spojuje. Chápali univerzální lidskou podstatu a díky tomu rychle pronikali nejen do všech evropských zemí, ale i na Východ – a všude, dokonce v duchovně kultivované Číně, zanechávali více či méně znatelnou pozitivní stopu.

Měly snad kdysi kulturní národy v Řecku a Itálii optimální podmínky pro rozvoj ducha? Možná ano, ale... Právem namítnete, že tehdejší kultura se týkala nejvyšších vrstev a svobodných občanů, vždyť řecká kultura stála na otroctví a bez otroků by svobodní občané neměli na rozvoj osobnosti čas ani podmínky. Římané i Italové měli armády sluhů, vykořisťovaných kolonií, a přesto se rozvoj ducha týkal jen středních a vyšších vrstev. Svoboda jedněch byla vykoupěna otroctvím jiných, snažících se usilovně udržet duši s tělem pohromadě, neboť měli s bídou na jídlo. Vždyť i jezuité byli jen nepočetnou vrstvou elitářů – nadaných lidí, podporovaných panovníky, kteří je zvali do země. Jezuitské školy nebyly pro každého. Teď je všechno jiné – materiální blahobyt dává svobodnou volbu každému, jak naložit se životem. Jsme tedy kulturnější. Jsme tedy kulturnější? Je množství, kvantita totéž co lidská úroveň, kvalita? Pochybnosti jsou namístě.

Opravdu otroctví neexistuje? Obávám se, že existuje dál, jenom je dobrovolnější a skrytější. Lidé, zapálení pro profesionalismus, se na určitém stupni denodenní dřiny stávají jednostrannými a bohužel i otupělými jeden k druhému. Ve snaze o profesní dokonalost se mění ve stroje v lidské podobě, které umějí vykonávat práci, ale málokdy do ní dávají duši a ducha. Workoholikům schází čas a mnohdy radost z práce, radost ze sebetvoření, čas se zamyslet, uvědomit si, jaké hodnoty

jsou pro ně podstatné. Možná je onen nedostatek času ve skutečnosti jen nepochopením, co má pro člověka skutečně hodnotu.

Odpověď na otázku, co je smyslem života, zdánlivě ukazuje osobnosti úspěšné, slavné, populární. Jsou na očích, ovlivňují většinu skrze masovou kulturu nebo politiku, formují veřejné mínění. Podlehnutí veřejným trendům, módě, stylu „být in“ je tak lákavé – jenže také proměnlivé: „Tak to na tom světě chodí, každou chvíli jinak: dneska ctí tě za svatého, zítra budeš sviňák,“ tvrdil Karel Havlíček. S tím, kdo chce být „in“, manipuluje snadno rozhlas, noviny, televize, manažeři, komerční banky, výhodné nabídky, jak přijít k penězům, závist sousedovi. Je zarážející, kolik lidí se neustále žene za novinkami, které nepotřebují, jak nevydrží sami se sebou a unikají před vlastním nitrem do extrémních vnějších zážitků a dobrodružství, která je na chvíli vzruší, ale vzápětí reaktivně způsobují deprese. Kdyby se zamyslili, co jim to všechno v životě dává, mnozí by nejspíš zapochybovali, zda život má smysl. Raději se ani neptají.

Ve skutečnosti to však není tak těžké, jak se leckomu zdá: aspoň jednou za čas se nad svými dojmy zamyslet, přečíst si dobrou knihu, vyslechnout moudrá slova těch, kdo v extrémech vidí zase jenom extrém, tedy něco mimo zdravou lidskou normu. Můžou se podělit o životní moudrost, harmonii a rozumný nadhled. Jsou lidé, kteří se

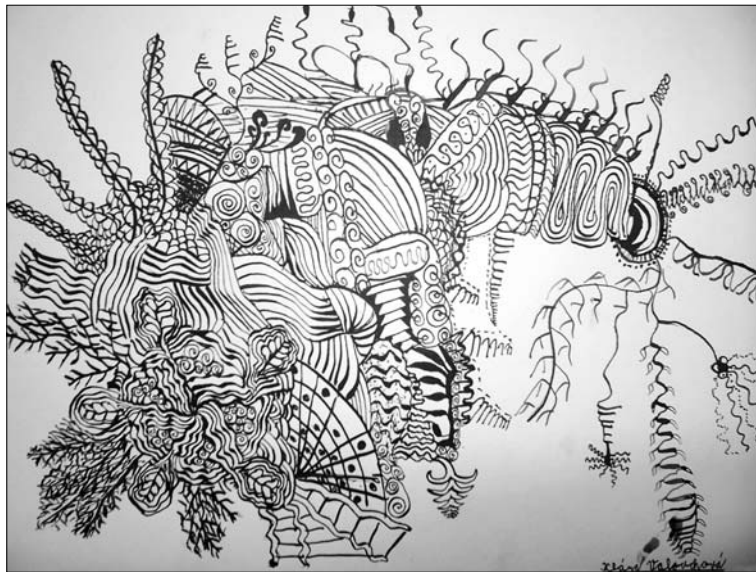
Petr Čaník, Karel Koblíha, Martin Novák, 2. a 4. tř., vystřihovánka

nevyznají tak dobře v cenách všeho možného, ale rozumějí hodnotám. „Co je to cynik? Ten, který zná cenu všeho a hodnotu ničeho,“ tvrdil Oscar Wilde.

Kultura a umění podle všeho není jako smetana, kterou z hrnku sebereme, a mléko zůstane výživné. Absence vkusu a kultury se postupně promítne do všech sfér života. Nedá se jen tak koupit za peníze, nenápadně člověku nastavuje zrcadlo a vede ho k sebepoznání a k hledání skutečných hodnot v životě. Umění ukazuje úroveň kultury a kultura hodnotu civilizace. Dobré vzory, mistři umělci byli vždycky přitažliví něčím jiným než penězi – kupodivu jim k vnitřní harmonii stačily věci poměrně snadno dostupné, ale ouha! – obvykle takové, které se nedají koupit.

Není sporu o tom, že také úroveň politiky, neboli umění či neumění vládnout, souvisí s vkusem a kulturní úrovní národa. Češi mají v Evropě pozici národa sice ekonomicky schopného, ale bohužel nepříliš kulturního, a proto i málo respektovaného. To není proto, že mají málo divadel, ale proto, že jejich chování mezi ostatními národy je často chováním pubertálního klacka mezi vzdělanými dospělými. Když sami nevědí, jak se zachovat v základních lidských situacích nebo jak projevit národní důstojnost, dívají se radši na cizí vzory a opakují jejich chyby, mnohdy dovedené do extrémů. Usilují o to, mít „styl“, ale často jako by si neuměli vytvořit vlastní názor a neměli pevnější hodnotový systém – má-li jeden nést odpovědnost za své rozhodnutí nebo jednání, snaží se až příliš často převést odpovědnost na jiného nebo zapojit „odbornou komisi“, která to vyřeší „kolektivně“, tedy anonymně.

V posledních letech jsme byli svědky, jak civilizovanost sice povyšuje člověka od primitivní úrovně na vyšší úroveň lidskou, ale bohužel ho neuchrání před cynismem. S tím se musí každý vypořádat sám. Kulturnost a nekulturnost se promítá téměř do všeho, jak se projevujeme – do jasnosti myšlenek, názorového bohatství a přesnosti vyjadřování, do způsobů komunikace, úrovně jednání, hloubky a kvality mezilidských vztahů, do výchovy a vzdělávání mladých, do způsobů managemen-

Klára Valouchová, 3. třída, perokresba

tu i spolupráce mezi lidmi – kolik lidí v druhém člověku vidí inteligentní osobnost, a kolik naopak protivníka, kterého je třeba „zmáknout“, aby dělal to, co já od něj potřebuji?

Kulturních, lidsky vospělých osobností v Česku bychom si měli vážit nejen proto, že jich v naší zemi nikdy není dost, ale i proto, že bývají vzorem a inspirací ostatním. Kulturnosti je třeba se učit jako všemu. Mnohé populární hvězdy a hvězdičky za pár let pohasínají na kulturním nebi, neboť vlastně nemají co říct. Žijí však mezi námi známé i neznámé osobnosti, které vědí, co mluví a píšou. Na stránky nového KROKu – Kulturní revue Olomouckého kraje se budeme snažit takových osobností přivést co nejvíc.

ROZHOVOR S HANOU BEDNAŘÍKOVOU

Konce věští nové začátky

Hana Bednaříková, narozená 14. ledna 1964, je autorkou monografií *Česká dekadence (Kontext-text-interpretace)* z roku 2000 a *Šalda: desátá léta* (2009). Publikovala přes čtyřicet statí, odborných studií a recenzí v časopisech *Host*, *Estetika*, *Revue de la Littérature Comparée*, *Aluze* aj. V devadesátých letech učila češtinu a českou literaturu na Université de Provence ve Francii. V současné době učí na katedře bohemistiky na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

Vyděme z vaší čerstvě vydané publikace. Co je v ní nejdůležitější?

Pokusila jsem se sledovat v určitém historicky a kulturně vymezeném úseku různé kontexty, do nichž vstupoval tehdy Šalda svým dílem i osobnostně. Z tohoto hlediska jsem sledovala možné průniky a také přesahy mezi tradičním, respektive nejvíce rozšířeným chápáním Šaldy jako literárního kritika, ale právě desátá léta 20. století zastihují Šaldu jako zralého muže, který v tomto období, kdy končí velké generační projekty 90. let, paradoxně uzavírá jednu důležitou etapu svého myšlenkového a duchovního vývoje.

Šalda zažil přelom století, období dekadentních nálad a skepse pod vlivem fin de siècle. Jestliže začátkem nového století došel k zralějšímu postoji, mohla to být jakási zákonitost – začátek nového století a nové epochy? Pak by možná šlo o situaci nápadně analogickou s tou, ve které se na začátku 21. století nacházíme my.

Souhlasím. Samozřejmě je vždycky jednodušší hodnotit danou epochu zpětně, kdy již máme historický odstup a nadhled, což je pozice, která nám dokonce umožňuje zpětně rekonstrukce a interpretace faktů, což je ostatně úkolem tradiční historie a samozřejmě kulturní historie. Na druhé straně se domnívám, že srovnávat epochu přelomu 19. a 20. století s počátkem 21. století je, striktně vědecky vzato, ahistorické. Vzhledem k tomu, že v roce 1914 vypukla 1. světová válka, kterou tehdejší současníci chápali jako dějinnou katastrofu a naprostý rozvrat hodnot, tak bych obě dvě epochy v žádném případě nesrovnávala.

Vaše předchozí kniha se nazývá Česká dekadence. Mohla byste charakterizovat ono specifické psychologicko – sociální ovzduší?

Tyto umělecké a mentální modely se do českého prostředí dostávají zhruba od počátku 90. let 19. století a v zásadě z vývojového hlediska je můžeme chápat (alespoň v počátcích) jako non-konformní generační hnutí, které přichází se změnami hodnotových a estetických principů. Britský bohemista Robert Pynsent vidí českou dekadenci dokonce jako jedno z nejradikálnějších hnutí tohoto typu v Evropě. V tomto bodě se s jeho názorem ztotožňuji. Pokud si dnes prolistujeme stránky *Moderní revue*, můžeme skutečně žasnout nad tím, jak Arnošt Procházka a Jiří Karásek ze Lvovic v celkové koncepci časopisu vytvořili vyhraněnou duchovní enklávu v tehdejší českém kulturním prostředí, které se opíralo až na výjimky o tradiční hodnoty.

Přinesla vůbec dekadence něco zásadně nového? Většinou si dnes představujeme, že slovo „dekadence“ znamená úpadek, tedy že nic nového nepřináší, jenom rozkládá do bizarních, manýrovaných podob to, co v kultuře dožívá.

Přidržíím se výkladu kulturně-historického. V souvislostech poslední třetiny 19. století můžeme tento typ hnutí vymezit především reaktivně. Jako každá avantgarda v obecnějším slova smyslu odvrhuje předchozí estetický a umělecký kánon a je přímo posedlá touhou po inovaci. Myslím si, že to, co říkáte o manýrovanosti a bizarních sklonech, je zcela správné, neboť dekadence, jak na to upozorňuje v jednom svém textu Arnošt Procházka, v sobě obsahuje také jistý paradox. Jako modernistická alternativa chce tedy zcela záměrně přinášet i inovace, tedy chce být tím „novým uměním“, na straně druhé má v sobě dekadentní mentalita hluboce zakódovaný pocit konce, zmaru

a vyčerpanosti; zde se vrátím znovu k Arnoštu Procházkovi, který v roce 1896 napsal, že „*na konci tohoto útesu se nedá než rafinovati, kultivovati a precizovati*“. A to je možná ta temná poloha dekadence, která může být přitažlivá i dnes.

Obraz útesu je velice sugestivní. Stojíme nad srázem a čeká nás pád – tím rafinovááním, kultivovááním a precizovááním ho pouze oddalujeme.

Dobře. Procházkův výrok můžeme jistě v dobovém kontextu brát obrazně, ale nezapomínejme na to, že zhruba za deset let, na počátku 20. století, se objevuje avantgarda. Picasso začíná malovat svá první plátna, v nichž geometricky rozkládá prostor, jen o pár let později v roce 1912 Apollinaire vydává *Pásmo*, v němž rozbíjí postupy tradiční imaginace i grafickou podobu stránky, Marinetti v roce 1909 vydává první Manifest futurismu, tedy jedna epocha se zřítíla do propasti, druhá začala. Když Adolf Loos viděl secesní vídeňskou architekturu, tak prohlásil známou větu, že *ornament je zločin*. Strídání epoch je tedy přirozeným fenoménem kulturní historie.

Ve vaší knize Šalda: desátá léta mě zaujaly kapitoly o polemice a rozpravě. Když se střídají epochy, střídají se generace a hodnoty, jak často vidíme v literární historii a dnes také. Ti, kteří přicházejí, vedou diskusi, někdy přímo konfliktní polemiku s těmi, co odcházejí. V logice lidského chování podle mě je zakotveno, že konstruktivním vyústěním takové generační polemiky by mělo být nalezení společných konstantních hodnot, tedy toho, co umožňuje těm „přeživším“ přijmout ty „nastupující“ a naopak těm „nastupujícím“ vytvořit si mezi „starými“ potřebné zázemí, výživný základ pro nový start.

Tak by to mělo být. To, co říkáte, je bezpochyby správné, ale polemika jako jedna z diskursivních forem má svá specifika. O těchto souvislostech hovoří v jednom interview francouzský filozof Michel Foucault, který polemiku označuje dokonce jako parazitní formu diskuse. Foucaultovi na žánru polemiky vadí především nerovnoprávné postavení jejích účastníků, které vytváří podmínky pro uplatňování strategicko-mocenských a manipulativních prvků. Foucault v zásadě rozlišuje trojí přístup: první z nich je hledisko náboženské, kdy

osobovaná strana je podezřívána z hereze. Další variantou je hledisko soudní, v němž se někteří účastníci polemiky ocitají v pozici obžalovaného. Ale za nejhorší považuje Foucault třetí typ přístupu, a to přístup politický, v němž se mocenské praktiky projevují zcela otevřeně se všemi negativními důsledky.

Slovo dialog znamená něco zásadně jiného?

Ano, jistě. Dialog na rozdíl od polemiky může být hrou, třebaš namáhavou, ale oba partneři v ní zastávají rovnocenné pozice a vzájemně se respektují.

Takže já to teď zkusím uvést do praxe: Celý náš rozhovor, ačkoliv jste ho nechtěla vést o věcech obecných a nemáte ráda hledání analogií mezi přelomem 19. a 20. století a současností, nabyl poněkud mnohovýznamového, ba přímo symbolického obsahu. Nemůžu symbolický podtext přehlédnout, jakkoliv se snažím respektovat vaše skeptické mínění v tomto směru. Takže mám neodbytný pocit, že jsme vlastně mluvily o hlubokém psychologicko-sociologickém podkladu krizí v současné české společnosti a došli jsme k paradoxu: Na jedné straně žijeme na konci, hraně, okraji propasti a konec je neodvratný, na druhé straně můžeme očekávat nový zrod něčeho, co možná i nás samotné pozitivně překvapí svým přínosem hodnot.

Máte pravdu, že k velkým spekulativním konceptům jsem skeptická. Na straně druhé jako kulturní historik se mohu živě pohybovat mezi kontexty různých epoch, jejichž srovnávání poskytuje vždy prostor pro interpretaci a svobodné myšlení.

Za rozhovor děkuje Helena Veličková

ROZHOVOR S DAGMAR WALLASCHKOVOU

Výtvarné radosti dětí v Charvátích

Učitelé bývají mezi prvními dospělými vzory, které si děti pamatují na celý život a vnímají je jako autoritu. Na základních školách se snadno stávají autoritami učitelé čtení, psaní, počítání, vlastivědy – ale učitelé výtvarného umění nebo hudby bývají poněkud jiní, v těch děti mívají sklon vidět spíš starší kamarády. Neplatí to o tělocviku – ukázat se před spolužáky jako nešika je zraňující pocit, zato výtvarná výchova bývá předmětem, kde o tolik nejde, z té se nepropadá a laskavá učitelka pochválí i průměrný výtvar.

Dagmar Wallaschková (1980) se považuje za docela obyčejnou vychovatelku a učitelku kreslení, a dalo by se tomu věřit, nebýt kreseb a maleb, které se rodí pod rukama jejím svěřencům v Charvátích. Buď má v životě jakési zvláštní štěstí na geniální a velmi talentované i snaživé děti, anebo – a to je pravděpodobnější – to s nimi dělá nějakým zvláštním, snad i trochu magickým způsobem. Umí v dětech probudit osobité, umělecké vidění, rozvinout zvláštní schopnosti a talent, ale jako motivace pro ně viditelné není jen touha dostat jedničku. Z dětí a jejich výtvarů číší niterné zaujetí, spontánnost, odvážná chuť projevit se co nejlépe a co nejlépe, především

Veronika Bílá, 4. tř., kolorovaná perokresba

však radost z tvorby a ctižádost udělat obrázek nebo výrobek co nejdokonalejší.

Jaké to vlastně máte děti? Zdají se vám něčím zvláštní?

Nemyslím, že by vesnické děti v Charvátích byly nějak neobyčejné. Vlastně možná ano – jsou úplně jiné než děti ve městě – řekla bych, že dětštější. Neřeší, kdo má lepší mobil, kdo byl kde na dovolené a podobně. Dostávám děti šesti – až devítileté, takže je pak mám na očích do deseti let

věku. Škola je pro ně tím, co pro dospělého radost z práce. Tyhle děti chtějí něco dělat, cokoli, není třeba je k tomu nutit. Nemusím řešit problémy městských dětí jako sprosté mluvení nebo šikana. Je to dáno i tím, že charvátská škola je malá – kdybych ve školní družině měla třídu s 30 dětmi, kde bude každou půlhodinu někdo odcházet, protože má jiný kroužek, hodina kreslení by vypadala jinak. To potom učitel nevychovává, ale hlídá. S dětmi se pak nedá pracovat. Já mám ve třídě 10–15 dětí, času je dost, můžu se jim věnovat. Chodit pomalu od jednoho k druhému, poradit, když sedí a neví, jak má třeba nakreslit kolečko.

Vojtěch Přechtěl, 4. tř., kresba rudkou

V září tedy začínáte nový rok – čím?

Na prvním stupni je hlavní, aby dítě mělo radost z tvoření a dosáhlo hmatatelného výsledku. Chce dělat výrobek, ze kterého má radost a líbí se mu. Třeba ježečka, kterého si pověsí nad stůl. Jenže aby děti mohly malovat, musí umět míchat barvy. Aby mohly kreslit, musí umět tužkou stínovat – potom teprve můžete přistoupit k nějakému obrázku. Úplně na začátku je tedy míchání barev, jen tak, aby si to vyzkoušely – nejde o něco konečného, o obrázek. To děti překvapuje, že dělají něco, aniž by to vedlo k účelu, že ty barevné papíry potom třeba vyhodí.

Dostávám děti od 1. do 4. třídy, na podzim, což znamená především barevnost. Takže začínám

barvami – listí, stromů, krajiny. Po 5–6 hodinách míchání barev děti vědí, že žlutá s modrou tvoří zelenou a umějí to aplikovat na vodové barvy. Když namalují podzimní témata, zkusí pak to samé, ale jinou technikou. Na obrázek stromu použijí bramborová tiskátka, proškrabování do voskové rezervy, zapíjení vodových barev. Nebo dám téma slunečnice – nejdřív jako malbu temperou podle obrazu van Gogha, pak jako trojrozměrný obraz – děti tvoří slunečnici do prostoru mačkáním a motáním toaletního papíru, a pak si třeba ze slunečnicových semínek poskládáme ježka (nalepením na papír). Děti si zvykají, že s jedním a tímtež se dají dělat různé věci, že možnosti kreativního přístupu jsou především v nich, kdežto

v materiálu, který si koupí nebo dostanou, až na druhém místě.

Podle obrázků, které tu vidím, se mi zdají vaše děti mimořádně šikovné.

Myslím, že každé dítě si může techniku osvojit, třeba i dost dokonale. Takhle schopnost je v každém a dá se z něho vytáhnout. Co v každém není, je talent. Talentované děti mám někdy dvě, tři, někdy žádné. Ale moje práce nemůže být o tom, že rozvíjím talent těch dvou nebo tří, ale o tom, že musím vybrat téma, které zvládnou i ostatní. Přitom je samozřejmě důležité, aby děti měly z tvorby radost. Nakonec si musí odnést hotový výrobek, kterým se těší a pochlubí.

Zadáváte témata podle ročních období?

Samozřejmě. Když je jaro, Velikonoce mi nepřipadají jako zvlášť dobré výtvarné téma, kuřátka a slepičky jsou trochu kýčovitě, ale pro radost těch dětí jim to musíte dát. Podzim je zajímavější než Velikonoce, mám ho radši a víc mě baví – ani nevím proč. Vánočních témat je spousta – od otevřené noční krajiny až po dekorativní andělíčky s houslemi. A letní motivy? Květiny, hory, ilustrace k básním... Ale nad tím moc nepřemýšlím, pro-

Markéta Valoušková, 2. tř., pastelka

tože už se blíží konec roku a prázdniny.

Působíte jako učitelka i jako vychovatelka v družině. Od matek vašich dětí slyším, že charvátská družina žije velmi pospolitě. Na odpolední zážitky se prý děti těší, dokonce už když jdou večer do postýlky.

To je pravda – děti jsou ve škole celý den pohromadě, v malých třídách se učí přívětivějším způsobem, než kdyby jich bylo třicet nebo i víc jako ve městech. V družině není na programu jen kreslení, ale i zpěv, čtení a předčítání a hraní divadla. Je to taková velká zábavná rodina.

Docela ráda vám věřím, že se děti do družiny těší. I já mám radost, když od vás slyším, že dnes, kdy si kdekdo stěžuje na stres a odcizení, mohou aspoň někde děti vyrůstat jako „čisté duše“. Ve škole, kde nemusí čelit násilí, negativismu nebo deformaci. Myslím, že radost z učení a pobytu v kolektivu v dětech může v nich jednou přerůst v altruismus a pozitivní přístup k životu. A pozitivního člověka hned tak nějaká nepříjemnost nezlomí.

*Za rozhovor děkuje
Helena Veličková*

Společnost práce a „šťastní nezaměstnaní“ (dokončení)

Ondřej Svatoň

Symbolická práce

Označme si kvalitativně různé fáze vývoje lidské společnosti pojmem „vlny“. První vlna označuje společnost zemědělskou, která trvala tisíce let, druhá vlna je termín pro společnost průmyslovou, jež obsáhla pouze tři stovky let. Třetí vlna – období, v němž se nacházíme my – je charakterizována nástupem nových technologií, automatizací výroby a změnou společenských vztahů (postihuje například i instituci rodiny). Nástup třetí vlny znamená kromě jiného také zásadní proměny práce. Práce se transformuje. Fyzická práce, k níž stačila nízká úroveň dovednosti a která byla v zásadě zaměnitelná, byla hnací silou druhé vlny. Masové vzdělání v továrenském stylu připravovalo dělníky na rutinní práci založenou na opakování jednoduchých úkonů. To, co považujeme za práci dnes, někteří nazývají „supersymbolickými činnostmi“, nebo nový typ práce označují za práci symbolickou. Práce sestává stále více z ovládání symbolů v prostředí, jež vyžaduje intenzivní pozornost.

V supersymbolické ekonomice zastarává nejen tradiční pojetí zaměstnanosti, ale i pojetí práce – tj. obsahu vykonávaného zaměstnání. Nelze už jednoduše oddělovat práci manuální a práci symbolickou, protože nové technologie pronikají do všech oblastí produkce i služeb. Moderní farmář musí pracovat s počítačovými programy, které optimalizují např. krmné dávky nebo postup polních prací v závislosti na vnějších proměnných. Dnešní automobil od opraváře

vyžaduje značnou míru porozumění moderním diagnostickým postupům. Nárůst „symbolických forem“ práce ovšem může v pracovníkovi vyvolávat novou formu odcizení, která nepramení z odnímání jakési jím vyprodukované nadhodnoty ani z toho, že by neviděl celý výsledek své práce. Pracovník se v poslední době stává spíše téměř odosobněným prostředníkem mezi různými technologiemi. Jeho úloha ve výrobním procesu začíná být zanedbatelná. Přestože do jisté míry rozumí používaným technologiím, nechápe jasně svou roli – pokud o krmných dávkách rozhoduje počítačový program, pokud poruchu motoru diagnostikuje počítačový program, co se vlastně očekává od lidského pracovníka? Celá produkce se stává do sebe zacykleným tajemstvím, kterému průměrný pracovník nerozumí. Švec nebo truhlář ctili své řemeslo. Dělníci v docích ještě mohli být pyšní, když viděli sjíždět do vody nádhernou loď. Tento pocit užitečnosti už v 95 procentech všech zaměstnání není.

Je vhodné zdůraznit, že za symbolickou práci není považována práce předstíraná. O symbolické práci nebudeme hovořit tam, kde jde o práci v ekonomice černé nebo šedé, kde chybějí přesně vedené statistické přehledy, přestože není vyloučeno, že by se část z celkového množství uvolněných pracovních sil mohla nakonec uplatnit právě tam. Symbolická práce se ze své podstaty vzdaluje jednodušším úkonům s nástroji a materiálem, je nutně součástí nebývale komplexních a složitých procesů, které jsou pro většinu pracov-

níků úplně nečitelné a neproniknutelné. Řízení hospodářství formou státních ingerencí nebývá úspěšné právě proto, že se odehrává na jiných úrovních, než na jakých probíhá skutečný vývoj. Omezuje je perioda volebního období politiků, je omezeno regionálně a také redukcí složitosti problémů na předvolební programy stran. Pokud ovšem neumíme správně zacházet se složitostí, je iluzorní napravovat nedokonalost.

Dlouhodobě budované povědomí společnosti o důležitosti práce a přežívající představa o tom, co dnes vlastně práce je, vede k neustálým pokusům vytvářet nové „tradiční“ pracovní příležitosti nebo přeškolené nezaměstnané na „novou“ práci, která je ovšem definována nezávadně. Rekvalifikační kurzy mohou jistě produkovat absolventy připravené vykonávat „symbolickou práci“, avšak tato práce často neexistuje nikde jinde než v plánech těchto ministerských odborů a byla vymyšlena různými experty a poradci specializujícími se na oblast rekvalifikací, na rozvoj lidských zdrojů, na celoživotní vzdělání. Přínos takových programů je spíš v tom, že poskytují dobré pracovní příležitosti těm, kdo je vymýšlejí, řídí a organizují. Neplatí se v první řadě za prospěch nezaměstnaných, ale za šikanující kontrolu, za neúčelné schůzky, za takzvané „přeškolovací, vyškolovací a doškolovací programy“, které přicházejí odkud a nikam nevedou, platí se za zdánlivá zaměstnání se zdánlivou mzdou, a to jen proto, aby se uměle snížily statistiky nezaměstnaných. Tedy jen proto, aby se udržel klamný obraz o ekonomice. Žijeme v době statistické konstrukce reality.

Je celkem jedno, zda se politikové řídí radami svých neoliberalních nebo keynesiánských (či přímo marxistických) poradců. V oblasti práce a za-

městnanosti hrají politikové svou hru téměř mimo hrací plochu – vzhledem k zásadnímu odklonu od práce tradiční k práci symbolické. Věrní staré představě, podle níž je člověk zakořeněn ve výdělečné práci, nesledují možnost, že pro člověka nemusí být tak nutné pracovat, jako je pro něj nutné získávat prostředky na obživu – a to jsou dvě různé věci, jak je často vidět na přístupech celých společenských skupin k práci a k sociálním podporám. Ve skutečnosti se stává z břemene privilegium. Ať klasické nebo symbolické, produktivní práce bude stále méně. Marketingoví odborníci dnešní politiky by si měli ujasnit, zda nakonec nenabízejí produkt, o němž třeba velký zájem ani není. Neboť víme, že mnohdy není nezaměstnaný nešťastný kvůli tomu, že nemá práci, ale že nemá peníze.

Práce a bohatství

Číslovka „40 000“ v názvu knihy Jeana Fourastiého *40 000 hodin* (1969) znamená celkovou dobu, kterou průměrný pracující člověk 21. století stráví výdělečnou prací. Fourastié přitom nepopisuje radostnou utopii budoucí společnosti volného času, ale kriticky se zabývá otázkami práce a její transformace, přičemž neponechává stranou očekávané dopady na možné formy budoucí společnosti. V roce 1965, kdy vyšel francouzský originál knihy, by „již známá technika mohla uživit 50 až 80 miliard lidí“.

Už v polovině 20. století byla produktivita práce v USA tak vysoká, že se další zvyšování výroby mohlo zdát samoučelné. Méně než desetina obyvatelstva Spojených států stačila k tomu, aby vyrobila podstatnou část továrního zboží a obstarala zmechanizované služby. Nový ekonomický člověk je však naštěstí obdařen vlastností, která dovoluje ja-

kékoli zvyšování produkce nade všechny meze. Nový člověk je nový „homo oeconomicus“: jeho hlavní vlastností je *nenasytnost*. Společnost práce znamená zároveň a stále více společnost konzumní.

Změnami procházejí kromě pojmu práce i pojmy vlastnictví a bohatství. Posloužíme-li si periodizací dějin lidské společnosti, potom pro období první vlny (pro období zemědělské) jsou tím, co můžeme považovat za charakteristický majetek, přisvojené *přírodní zdroje*. Za bohatého je považován ten, kdo disponuje půdou, nalezišti surovin, zvířaty, ale i lidmi, kteří pro něj vykonávají práci. Vlastnit otroky je pro bohatce zemědělského období nutnost, pokud má účelně využívat pozemky, které mu patří. Bohatství může samozřejmě druhému odejmout ten, kdo má fyzickou nebo vojenskou převahu. Se svým bohatstvím může člověk té doby zacházet volně – nutnost odvádět nějaké dávky nebo služby je znakem poddanství a podřízenosti.

V období druhé vlny, pro něž je příznačné využívání strojů a jehož začátek můžeme časově řadit

Veronika Bílá, 4. tř., proškrabování do voskové rezervy

do období průmyslové revoluce (přestože základy této epochy sahají ještě do doby před polovinou 18. století, kam bývá začátek průmyslové revoluce umisťován ve spojení s vynálezem parního stroje), se vytváří nový typ vlastnictví: je jím vlastnictví *výrobních prostředků*. Jako pohodlnější (a humánnější) forma disponování s lidmi, kteří jsou stále nutní pro produkci nového bohatství, se ukazuje námezdní práce. Člověka už není nutno přímo vlastnit jako otroka, protože si ho lze na určitou dobu najmout. Odpadá tím také dřívější nutnost nějakým způsobem se o vlastněného, a tedy zcela závislého člově-

ka starat. Nastupují směnné vztahy a vyvstává možnost i nezbytnost tyto vztahy kvantifikovat a racionalizovat.

Nakládání s bohatstvím je v období druhé vlny komplikovanější. Bohatství je reprezentováno kapitálem, který je kvalitativně jinou formou bohatství než bohatství odvozené pouze od ovládnutí přírodních zdrojů. Objevují se jiné formy vlastnictví, než které představovalo vlastnictví in-

dividuální. Možnost disponovat majetkem bývá omezována zákonnými pravidly. Stále větší mírou se do výkonu vlastnických práv vkládá nový kolektivní „supermajitel“ – stát. Legální ekonomika je regulována hlavně daňovými opatřeními a řadou dalších povinností, jejichž neplnění může být opět hlavně finančně postihováno.

Rozšiřování moderních informačních a komunikačních technologií a jejich dopad na nástup masové automatizace jsou příznačné pro období, v němž žijeme my. Počátek této éry spadá do poloviny minulého století. Nazýváme ji třetí vlnou a ukážeme její zásadní odlišnosti od epoch předcházejících. Pro produkci bohatství už není výhradně nutné ani vlastnit, ani na trhu práce najímat lidskou pracovní sílu. Významnou formou bohatství je bohatství nehmotné – know-how, duševní vlastnictví vůbec (ochranné známky, patenty, průmyslové vzory). Zvláštní vlastností této nové formy bohatství je oddělování bohatství od vlastnictví. Je to revoluční změna: zatímco půda, práce, suroviny a dokonce i kapitál můžeme chápat jakožto vyčerpatelné, poznání je prakticky nevyčerpatelné. Na rozdíl od jedné vysoké pece nebo výrobní linky mohou jednoho a téhož poznatku využít dvě společnosti zároveň. Mohou jej dokonce využít k tomu, že budou vytvářet ještě více poznání – a proto se ekonomické teorie druhé vlny, které se zakládají na konečných a vyčerpatelných vstupech, nedají aplikovat na ekonomiky třetí vlny. Vlastnictví nabývá složitých podob a kolektivizuje se pomocí investičních fondů. Ve Spojených státech tak k největším vlastníkům patří penzijní fondy. Kapitál se mění v investice, kapitalista v investora. Majetky jsou spravovány manažersky a zásadní rozhodnutí, která se týkají

strategického užití bohatství, provádějí lidé, kteří nejsou přímými vlastníky svěřených prostředků. Práce těchto lidí je potom honorována v historicky nebývalé výši. Vlastnická práva jsou vlastně delegována profesionálním manažerům, na výnosech se pak podílí stát nebývalým daňovým zatížením ve všech formách. K „vítězům globalizace“ patří i vysoce kvalifikovaní odborníci, kteří jsou nezbytní pro strategické rozhodování, a „topmanažeri“ a investoři se s nimi musejí dělit o moc, protože jejich znalosti a nápady jsou pohonnou hmotou naší informační společnosti.

Jakmile se bohatství proměnilo v „duševní vlastnictví“, v informace, je těžké je nějakým způsobem lokalizovat – jedním z rysů globalizované ekonomiky je enormní mobilita bohatství. Super-symbolická práce, jak jsme si nazvali na začátku, není vázána na konkrétní místo. Ostrovy hi-tech, nejmodernější technologie, se budují i v rozvojových zemích, např. v Indii. Paul Saffo, ředitel *Institute for the Future*, si všímá vzniku obdobných enkláv i v USA. Lidé v takovýchto enklávách pracují za platy obvyklé ve velkých firmách v New Yorku, zatímco vedle nich žijí sousedi vydělávající si smažením hamburgerů v místní restauraci rychlého občerstvení. Další proměnou prochází i vztah k lidem: není zapotřebí je vlastnit a už není zapotřebí ani jich tolik zaměstnávat. Velké množství lidí je jako pracovní síla, jak byla chápána v období druhé vlny, pro zaměstnavatele prostě naprosto zbytečných. Lidé jsou přitom stále potřební jako spotřebitelé a jako voliči.

Jak zaměstnat nezaměstnané

Kvůli uchování společenského smíru usilují dnešní vyspělé státy o nalezení možných řešení,

jak vytvořit další „náhražková“ pracovní místa, která by nahradila ta, která zanikla vinou technologického vývoje. Nepotvrdila se očekávání, že terciární sféra je schopná zastavit nebo dokonce snížit počet nezaměstnaných lidí. I terciární sféra totiž už stagnuje. Příkladem je americká internetová banka NetBank, která spravovala 2,4 miliard dolarů vkladů. Klasická banka této velikosti by měla mít přibližně dva tisíce zaměstnanců, NetBank si vystačila se sto osmdesáti spolupracovníky. Do fáze komerčního využití se dostávají systémy pro hlasovou komunikaci, tj. včetně schopnosti rozpoznávání lidského hlasu.

V USA a ve Velké Británii se hodně očekává od tzv. „třetího sektoru“ (jako třetí je nazýván zřejmě proto, aby se odlišil od sektoru privátního a sektoru státního). Jde o práci v organizacích, které se starají o obecné blaho (péče o znevýhodněné spoluobčany, zapojování členů menšin do většinové společnosti, práce s drogově závislými atd.) Tato práce bývá často dobrovolnická, ale neustále roste počet lidí, kteří v takovýchto organizacích získají práci placenou. Tomuto sektoru se říká „občanská práce“ a ustaluje se mínění, že i za práci pro společnost by měl být poskytován plat. Vydělečná práce by pak neměla být nutností a fenomén masové nezaměstnanosti nemusí být vždy interpretován jako katastrofa, ale jako možná šance vývoje. Jiní navrhují řešení založené na „svobodě volby“: Každý občan má nárok na omezenou dobu vystoupit z vydělečného života, aniž by tak byl okamžitě bez jakéhokoli příjmu. Nárok na základní finanční výpomoc člověku vznikne, když odpracuje pro obec nebo pro oficiálně uznanou organizaci třetího sektoru určitou dobu bezplatně nebo jen za symbolickou odměnu.

Důslednější než snaha vytvářet nějaké zdánlivé činnosti pro nezaměstnané se zdá návrh rovnou vyplácet určitou finanční částku každému člověku ve formě „existenčního příjmu“. Koneckonců v dnešních bohatých státech beztak existuje nárok na existenční minimum, které svého příjemce ovšem spíše stigmatizuje. Výše zmíněný zaručený, dostatečně vysoký základní příjem by však příjemce nenutil k přijetí jakékoli práce za jakýkoli plat, ale osvobodil by ho naopak od tlaků trhu práce a každému jedinci by dovolil kdykoli se rozhodnout mezi užitnou hodnotou svého času a jeho směnnou hodnotou. Podobné myšlenky opět nejsou úplně nové. Někteří upozorňují na to, že společnost se dnes zavazuje žít i neproduktivní síly – sirotky, nemocné apod. Těmto lidem je tedy umožněna spotřeba již jen z důvodu jejich existence, aniž by byli dotazováni na svůj podíl na výrobě. Ostatně dáváme-li alespoň minimum potravy, přístřeší a lékařského ošetření zločincům, kteří se zjevně provinili proti zájmům pospolitosti; proč bychom to tedy měli odpírat těm, kdo jsou leniví a tvrdohlaví?

Víme, že některým nezaměstnaným je dokonce příjemné vymanit se z tlaků, které na své zaměstnance vyvíjí jejich zaměstnavatel, nechtějí se podřídit moci manažerů a neimponuje jim ani způsob jejich života. Nemají chuť začleňovat se prací do společnosti, o jejíž životní styl vůbec nestojí. Autor manifestu *Šťastní nezaměstnaní* říká: „Před třemi sty lety rolníci závistivě okukovali knížecí zámek. Právem se cítili vyřazení z bohatství knížete, z jeho ušlechtilé zahálky, z kontaktů s jeho dvorními umělci a kurtizánami. Kdo by chtěl dnes žít jako vystresovaný manažer, kdo si chce cpát hlavu nesmyslnými řadami čísel, kdo

by chtěl spát s jeho obarvenou sekretářkou, pít jeho pančované bordeaux a zdechnout na jeho infarkt?“

Jako alternativu k placené práci si můžeme představovat stát sociálních investic, koncept občanské práce nebo koncept „základního příjmu“ nevázaného na placenou práci. Dokonce je možný vývoj k přijetí nezaměstnanosti jako daného stavu, který nelze změnit, a smířit se s tím, že v běžném pracovním poměru nebude zaměstnáno třeba i více než 50 % práce schopné populace. Individuální identita nebyla a ani v budoucnosti nemusí být odvíjena od placené práce a mohla by se odvíjet od jiných aktivit.

Představu budoucí plné zaměstnanosti v globální ekonomice je nutné bez velkého žalu opustit, přestože se dnes taková úvaha ještě zdá příliš buřičská.

Zbývá poslední otázka – jak to dopadne s rozdělením moci ve společnosti bez práce?

Bezproblémový chod globální ekonomiky předpokládá nerušený tok investic a vyžaduje hlavně pověstný „klid na práci“. Mocenské

Vlastimil Prokeš, 1. tř., pastel

prostředky se posunuly od nadřazenosti pomocí fyzické síly (první vlna) přes nadřazenost ekonomickou (druhá vlna) k platbě výkupného za klid (třetí vlna, současnost). Obrovské transfery finančních prostředků na pomoc chudým zemím a na podpory v nezaměstnanosti v zemích bohatých mohou být chápány jako takovéto výkupné. Změny ve významu placené práce se nakonec zřejmě dotknou i fungování politických systémů. Jedna ze světových vyhlídek předpokládá konec diktatury většiny a nástup vlády menšin, rozšiřování prvků polopřímé demokracie a dělbu decize – zmenšení prostoru pro centrální rozhodování. „Mizející práce“ je budoucnost velmi pravděpodobná, pokud si představujeme logiku vývoje a vynecháme katastrofické vize o celkové zkáze lidstva. Jistotu o konečném úspěchu nové civilizace ale mít nemůžeme: Víme, že instinktivní a vegetativní lidstvo dokázalo přetrvat, *avšak dosud nemáme potvrzeno experimentálně*, že obstojí i lidstvo racionální a vědecké.

Výsměch politice vedl k sociálnímu smíru v antice i středověku

Jiří Sedlák

Podstatou politického humoru je kritika politiky jako správy věcí veřejných, tj. politického režimu, stávajících politických poměrů – situace, především však politiků – „těch nahoře“, jejich činů – činnosti, i soukromého života. Odhaluje rozpory mezi tím, co lidem říkají, a tím, co sami dělají („Jiným káží vodu, sami pijí víno“), rozpory mezi jejich předvolebními sliby a jejich plněním po volbách („Sliby – chyby“), napadá jejich privilegovanost a neefektivní práci, tunelování a zdražování a daně, hašteření a vzájemné skandalizování v boji o moc místo řešení chronických palčivých problémů společnosti atd. Z povahy politického humoru jako takového vyplývá, že jde většinou o humor útočný (nikoliv tedy dobrácký, příznačný pro humor v užším slova smyslu). Jeho prostředky jsou tedy ironie až výsměch.

Žánrově se však politický humor od jiných druhů humoru neliší. I zde jde o vtipy, anekdoty, slovní hříčky, epigramy, básně a písňe, prózy (od bajek a fejtonů až po romány), kabarety, scénky, hry a filmy.

Dějiny politického humoru ukazují, že každá doba má svůj humor. Dobová je i jeho recepce. Tím se dá vysvětlit, že dnešnímu recipientovi se nebude zdát moc humorný humor antiky (až na Aristofana a Martiala) a středověku (až na písňe žákovské). Na druhé straně však se leckdy vtipy a anekdoty na čelné politiky opakují, jen jejich nositelé se střídají. (Tytěž vtipy, které se vyprávěly

o Napoleonovi, se vyprávějí i o Hitlerovi a pak o Stalinovi.)

Nejdůležitější je smysl politického humoru: smíchem, který vyvolává, osvobozuje lidi od nepopulární až špinavé politiky, dává jim od ní odstup a nadhled.

V antice nacházíme humorný nadhled a mnohá poučení v prózách i poezii. V jedné Ezopově bajce se ukazuje neuváženost přání lidu mít nad sebou dobrého vládce. „Žábám bylo líto, že nemají vládce, proto vypravily poselstvo k Diovi s prosbou, aby jim dal krále. Zeus viděl, jak jsou hloupé, a tak jim hodil do rybníka poleno. Žáby se nejprve polekaly šplouchnutí a ponořily se až na dno rybníka, za chvíli však, když se poleno nehýbalo, vynořily se a jejich pohrdání došlo tak daleko, že si na ně vylézaly a sedaly. Usoudily, že je pod jejich důstojnost mít takového krále, a přišly podruhé k Diovi a žádaly ho, aby jim vládce vyměnil, protože ten první je příliš líný. Zeus se na ně rozhněval a poslal jim vodního hada, a ten je chytal a požíral.“ – Bajka ukazuje, že je lepší mít vladaře netečné než výbojně.

V jiné bajce se vypráví, jak silovým nátlakem „ti vespod“ donutí „ty nahoře“ respektovat jejich oprávněnou vůli. Bajku zpracoval římský básník Phaedrus a nazval ji Liška a orel: „I nejvyšší mít musí před nízkými strach,/ vždyť bystrý duch si najde cestu k pomstě vždy.// Liščata orel unesl a do hnízda/ svým mladým dal, ať potravu se učí

rvát./ Šla matka liška za ním, prosit začala,/ ubohé aby nepůsobil zármutek./ On na ni nedbal, neboť na něj nemohla./ I vzala liška od oltáře uhlíček/ a kolem stromu šlehaly hned plameny,/ ať cizí bolest její ztrátu provází./ V tu chvíli orel prosí o záchranu svých/ a její děti vrací bez pohromy zpět.“

Slavná Aristofanova protiválečná komedie *Lysistrata* reagovala na těžkou krizi athénské demokracie v důsledku peloponéské války se Spartou. Athéňanka *Lysistrata* se smluví přísahou s ostatními Athéňankami, že se zdrží „kyje mužova“ na tak dlouho, dokud nebude mezi bojujícími Athéňany a Sparty uzavřen mír. *Lysistrata* a její družky obsadí Akropoli, aby uchránily stříbrný poklad a znemožnily tak svým mužům vést válku. Odráží starce s ohněm a radní se strážemi. *Lysistrata* se mužům ve zbrani posmívá: „A přec je to velice směšné, když se štítem, na kterém Gorgonu má, jde /válečník/ kupovat rybičky na trh.“ Pohlavní stávkou žen špatně snášejí nejen válečníci muži, ale i ženy Athén a Sparty. Např. jedna z nich za jediný den „otěhotní“, strčivši si pod šaty na břicho přílbu. Jeden pohlavně vyhladovělý muž je rafinovanými odklady své ženy stále víc vydražďován, ale ta mu nakonec uteče. Muži jsou lákáni na laskání, majetek, obdarování chudých, což však vždy skončí jen výsměchem. A tak se nakonec ženy a válečníci muži obou měst sejdou. Spartský vyslanec ukazuje na klín nahé ženy představující Smíření: „My chceme (...) bránku, po ktorej už dávno túžíme a hmatkáme.“ A člen athénské rady dodává: „Tak ať nám – tento – dají především tuť Ježkov, Koží Hory nahoře a k tomu – tento – Boky megarské!“ *Lysistrata* všem připomene, jak si v minulosti Athény a Sparta proti Peršanům

pomáhaly, a vyzve je, spolu se sborem, k uzavření „smluv o míru plném lahody, stmeleném Lásky teď bohyní“! Muži se ženami pak plesají a zpívají odcházejí do svých příbytků.

Pro středověk asi nebyl politický humor už tak vítaným tématem – našel jsem jej jen ve druhé půli středověkého tisíciletí. Tak například ze století desátého existuje satira líčící, jak jakýsi východní král pořádal hody v Káni galilejské a sezval si hosty z bible. Adam a Eva tam seděli na fíkovém listu, Noe v arše, Izák na oltáři, na Pavla už nezbylo místo, a Mojžíš musel zůstat venku. Hodovalo se, David hrál na lyru, Marie ho doprovázela na tympany, Judith předtancovala atd.

Ve staročeské Alexandreidě nalézáme pasáže na rozmezí mezi humorem a poetikou, jak už to bývá v literatuře, která pracuje se symboly: perský král Darius makedonskému králi Alexandrovi píše jako svému sluhovi a přehnaně dítěti, posílá mu uzdu, měšec a míč: míč, že odpovídá jeho věku; měšec, kdyby upadl do chudoby; uzdu, aby se krotil. Alexandr mu odpověděl, že jako míč v ruce má v državě celý svět; měšec že z něho naplní; a uzdu že nasadí jemu – Dariovi. A tak Darius k druhému listu Alexandrovi přiloží uzlík máku – že má tolik vojáků, kolik je v uzlíku makových zrněk (tisíckrát víc než měl Alexandr). Ať tedy zanechá choutek na jeho království, protože by mohl ztratit to svoje. Alexandr se do máku s chutí pustí a rozdá jej i svým Řekům, aby pobili tolik pohanů, kolik dostali zrněk máku. A pošle Dariovi uzlík pepře, že tak jako z pepře bude mu zle od Alexandrových vojáků, i když jich má málo. A Daria pak skutečně porazí.

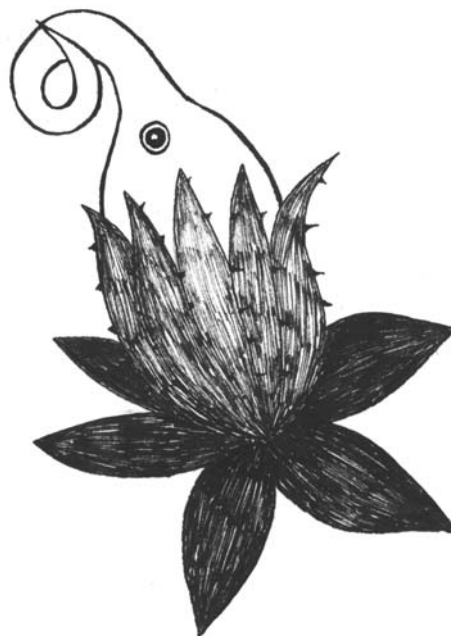
Středověké písně skládali často vaganti – populární studenti. Témata byla skoro shodná s dneš-

ními: „Jen jdi na dvůr k panu králi/ a můžeš tam uhlídat/ ty, kteří se nelísali,/ někde bédně v prachu stát;/ špatné činy se tam chválí,/ zločin nosí krásný šat;/ černé z bílých nadělali – /kdo chce proti tomu vstát, /musí tyto mravy znát.“ A věčné téma peněz, všemohoucí síly nejen v politice: „PENÍZ., ta mince hezká/ nade vším vládne dneska./ PENÍZ mít i král touží,/ proto mu také slouží./ PENÍZ má všechno snadné,/ papeži v Římě vládne./ PENÍZ vše strhne k boji,/ když chce, vše uspokojí./ PENÍZ i šlechtice nutí,/ že loupeže strojí a kutí,/ PENÍZ vždy úctu budí – / před ním se sklání i sudí./ PENÍZ chce něco říci/ i zmlknou hned chudí všichni./ PENÍZ radívá k zlému,/ i moudrý podlehne mu./ PENÍZ – toť pravda holá – / učence udělá z vola.“

V Pašijích šlapanických loupežníků, sepsaných v roce 1401 brněnským katem Bartošem, lupiči, kteří vyloupili kostel, dopustili se zhárství a násilností na obyvatelích Brna, byli poraženi a hrozíce se popravy prosili: „Mějte s námi trpělivost, vše, co jsme vzali, nahradíme.“ – „A kdy to bude?“ Odpověděli: „Za sto let nebo o málo více.“

Ve francouzském a německém kulturním prostředí 13.–15. století se občas konaly svátky bláznů a karnevaly. Tato anekdotická podívána, pastva pro oči a barvitě okouzlení měly v pozadí jedinou touhu: oslavit slabého – dítě, osla, blázna – a ponížit mocné. Jejich oslavy a žerty se zaměřují na popření nebo převrácení hierarchie a v satirě na mravy, zvyky anebo postavení. O svátcích bláznů chlapani vyhnali kanovníky z vyšších lavic a usadili se na ně sami, oblékli se do pluviálů a sami sloužili mši. Vážené a ve středověkém světě pevně ukotvené kapituly chytře vědomě pracovaly s touto ideou a praxí převráceného světa, v němž

neplatí žádná pravidla a kde se chudák či blázen může na přesně vymezený čas stát i králem. Byla to rafinovaná iluze, předkládaná „lidu“ na nablýskaném servisu. Hlas lidu – hlas Boží, říkávalo se. Ve skutečnosti se od „lidu“ očekávala hlavně poddajnost, práce a názorová pasivita. Avšak neměli bychom přehlédnout i jistou politickou moudrost a prozíravost těchto svátků – představovaly jednu z možností, jak aspoň nakrátko vykonstruovat přesvědčivou iluzi sociálního smíru.

Žáci darebáci před univerzitním soudem

Karolina Adamová

Cena peněz v těchto dnech toliko se cení, každá zmínka o ctnosti z kořene se plení. Čeho dobrý mrav by dbal, nikdo nedbá více, jen když může rozmnožit obsah pokladnice.

Z písní žáků darebáků

Život studentský je život veselý, ale veselost mládeže ne vždy jde dohromady s mravností a řádem, který společnost považuje za slušný a závažný. Ve středověku i době novověké někteří studenti prošli kus Evropy a vystřídali několik univerzit ani ne tak z touhy po světovém rozhledu, ale proto, že byli ze studia vyloučeni. Někteří (François Villon) byli pro výtržnosti a surové jednání vyhnáni i z území města. Spoléhat se na privilegia, kterými alma mater chránila své žáky, se vždycky nemuselo vyplácet.

Co se stalo, když žáci něco provedli proti řádu univerzity, kdo byl jejich soudcem? A jak to bylo, když se dopustili deliktu proti městskému právu?

Ze zakládací listiny Karla IV. Z roku 1348, která dala vznik Pražskému vysokému učení, vyplývá, že jurisdikci nad svými studenty má vykonávat univerzita. O univerzitní jurisdikci se dovídáme také z univerzitních statut z roku 1368.

Univerzita pražská se těšila, podobně jako jiné evropské univerzity, privilegii vlastního soudnictví, kdy nejvyšší soudní moc náležela rektorovi. Méně závažné delikty, které byly proti kolejnmu řádu, řešili probošti, což byli představitelé jednotlivých kolejí, eventuálně měli jurisdikci také mistři jednotlivých fakult, ze kterých se skládala

univerzita. Základní zásadou univerzitního soudnictví bylo, že má být mírná, a že rektor má vésti strany ke smíření.

Trestem za studentská pochybení proti univerzitnímu řádu byla často pokuta. Její výše se lišila podle závažnosti deliktu. Například pokuty za nedovolenou hru se řídily výší sumy, o kterou se hrálo. Jiným trestem bylo vězení, které měla univerzita ve sklepení, které prý bylo velice chladné a nehostinné. Studenti mu říkali kurník nebo také krnčík. Mnohé zajímavé příklady o deliktech studentů a jurisdikci nad nimi přináší ve svém díle o životě na vysokých školách pražských Knihy dvoje Zikmund Winter. Pro studenta bylo velmi nepříjemným trestem vyloučení z univerzity.

K rektorskému soudu příslušely všechny spory členů univerzity, jak studentů, tak akademických funkcionářů. Pokud ovšem žaloval člen univerzity osobu, která nepatřila k univerzitě, tak řešil tento případ soud, ke kterému žalovaná osoba náležela. Příslušnost soudu se řešila podle statutu žalovaného. Mohl to být zejména kněžský soud nebo soud městský, eventuálně pokud byl žalován kněz, šlo o soud konzistorní.

Nicméně velmi často docházelo ke sporům mezi univerzitou a městským právem o to, který soud bude provinilého studenta soudit. Někdy docházelo k dohodě univerzity s městským soudem. Pokud šlo o velmi závažný delikt, například o mord, kterého se student dopustil, byl obvykle příslušným soud městský.

Podle povahy jednotlivých rektorů se seznam možných deliktů na univerzitě rozšiřoval nebo zužoval. Zikmund Winter uvádí příklad, kdy rektor zakázal pod pokutou dvou bílých grošů studentům a bakalářům chodit v okrouhlých střevících a stříhaných šatech. Tento zákaz pochází ze 16. století, ale nebyl ničím novým. Již v r. 1462 hrozila pokuta mistrům, bakalářům a studentům, kteří chodili v krátkých kabátcích a „střevících rohatých“ a nosili hedvábné špičaté klobouky a vycpané punčochy.

Studenti podle dokladů, zejména shromážděných v citovaném díle Zikmunda Wintra, žili opravdu životem veselým, navštěvovali krčmy, hráli, jak již bylo zmíněno, zakázané hry, toulali se a také sváděli počestné měšťky. Studenti se také prali, kradli zejména ovoce ze zahrad, častovali se, zvláště studenti z různých kolejí, pepnými nadávkami.

Opravdu rozpustilý kousek provedli studenti z koleje Nazaretské v roce 1577 kloboučníkovi Janu Slunci. Ukradli mu svini, kterou na koleji ve tři hodiny v noci zabili. Studenti ovšem vše zapřeli, když tam přišla žena kloboučníka s tovaryšem a děvečkou, aby se podívali, zda to byli opravdu studenti, kteří svini ukradli. Kloboučníková se pak málem dostala „pro tu výtržnost na konšelský soud, neboť porušila kolejní privilegium, dle kterého platil zákaz těm, kteří nepatřili k univerzitě a ke koleji, vstup na kolej.

Studenti měli také za povinnost účastnit se disputací. Pokud nějaký student toto porušil, nedostal jíst a měl být hnán nejen od stolu, ale i z koleje. Trestem byla pokuta a také kolejní vězení.

Mnohé příklady v univerzitní jurisdikci nalézáme v Pražském univerzitním archivu v kni-

hách Rozsudků. Jeden takový příklad je z konce 17. století a rektor se při řešení ublížení na zdraví a urážku odvolává na městské právo.

Máme také četné příklady mapující o jurisdikci mimouniverzitní. Například v roce 1603 si stěžovali kolínští obyvatelé, že žáci za nepřítomnosti učitelů vyběhají ze školy a tropí ve městě alotria. Konšelé věc vyřešili tak, že nechali zazdít hlavní vrata do školy a ponechali žákům východ pouze na hřbitov. Ovšem žáci se tím nedali odradit a přes noc zazděný vchod rozbořili. Jejich učitelé se pak museli dostavit na radnici a vyslechnout si napomínání konšelů, kteří je nabádali k tomu, aby se mládeži více věnovali a dohlíželi na ni, což učitelé nakonec přislíbili. Ale nebylo to nic platné, protože za několik dní již žáci zbili jednoho kolínského vodáka a potom se posilnili pivem v šenku v dnešní Kutnohorské ulici. Pak vyvolali takovou hádku, že je hostinský vyhnal. Studenti si to ovšem nenechali líbit, srotili se před krčmou a s dalšími darebnými žáky spílali krčmáři do panchartů a šelem, házeli do oken kameny, a když je lidé z okolních domů napomínali, tak na ně pokřikovali, aby jim „políbili řiť“. Nakonec shromáždění musel rozehnat rychtář pomocí koženého práva.

V roce 1762 byl univerzitní akademický senát rozdělen na dvě oddělení, a sice na judiciální senát neboli univerzitní soud, který byl tvořen především profesory právnické fakulty, a na politický senát, což byl vlastní správní úřad univerzity. Tomuto univerzitnímu soudu ještě příslušela jurisdikce nad členy univerzity zásadně v tom rozsahu, jak tomu bylo ve středověku. Teprve 27. února 1784 byla univerzitní jurisdikce, tedy onen univerzitní soud zrušen a Josef II. přenesl jeho agendu

na městský magistrát. S tímto zákonem se uzavřela samostatná jurisdikce univerzity a také v podstatě i akademická univerzitní imunita.

Žáci se stali tedy objektem práva jako každý jiný obyvatel města, kde univerzita sídlila. Půvabu a veselosti studentského života to však nejspíš neublížilo. Aspoň tomu nasvědčují verše studentské hymny *Gaudeamus igitur*, – *Vivat academia, vivant professores, vivat membra quaelibet, semper sint in flore!*

Pozn. 1: Karel IV. zakládal Zlatou bulou Pražskou univerzitu podle vzoru univerzity v Paříži a Boloni, *Minulost našeho státu v dokumentech*, Praha 1971, s. 44–45. V závěru této Buly se praví: „A jsme hotovi každému z nich dáti pevnou záruku, že všem a každému, kdo by sem chtěl přijíti, štědře poskytneme všechny privilegia, výsady a svobody, kterých užívají z královské moci, a z kterých berou prospěch kantoři a žáci jak na učením pařížském tak na boloňském, a že se postaráme, aby tyto svobody byly od všech a každému zvláště neporušeně zachovávány.“ K univerzitní jurisdikci viz též KAVKA, F., PETRÁŇ, J. eds. *Dějiny Univerzity Karlovy*. I. Díl, Praha: 1995.

Pozn. 2: Rozsudek (ve sporu) mezi Bedřichem Kryštofem Horscheldtem a Janem Vavřincem Šimonem: Na základě žaloby Bedřicha Kryštofa Horscheldta, studenta, na pana Jana Vavřince Šimona, studenta fyziky a matematiky, že onen, když se žalobce 7. června minulého roku 1688 zdržoval u jakýchsi svých přátel, a postižen by nocí, vracel se s dvěma svými přáteli ulicí zvanou lidově *Platněřská*, že sám žalovaný z místa loubí, jež vede k Malému rynečku, na jednoho z jeho druhů vyrazil a tato slova vypustil: „Tý pse, co chceš... (?)“ a napadl ho napřáženým mečem; jemuž se sice (žalobce) chtěl postavit, ale pro dav valící se ze zmíněného

loubí od obrany upustil a byl spolu s dalším přítelem donucen dát se na útěk. A že žalobci, který se ve zjevném nebezpečí snažil zachránit svůj život a zdraví, když běžel po kamenech a upadl na zem, způsobil těžká zranění, (proto ho navrhovatel) soudně žaluje a navrhuje, aby byl rozsudkem odsouzen k částce uznané soudem z důvodu trvalé tělesné újmy, spolu s náhradou škody a nákladů řízení.

Tedy po shlednutí spisu a akt, totiž žaloby, námitky, žalobcova vydání se repliky, tvrzení stran, výsledku žalobce, jeho přísedních svědků a konečně po zralém zvážení všeho pro i proti jak po stránce právní, tak po stránce skutkové, co bylo v této záležitosti soudu předloženo, Rada Jeho Císařské a Královské Výsosti, Magnificus pan rektor, a Nejvyšší akademický magistrát vynesl tento konečný rozsudek:

Ačkoli se odpůrce nepřiznal, že by navrhovatel způsobil žalovaná zranění, přece byl dvěma přísedními svědky zcela usvědčen, že jako první z davu vyběhajícího z loubí proti Malému rynečku, žalobcova průvodce napadl vytašeným mečem a slovy: „Tý pse, co chceš... (?)“ a jej jakož i jeho druha obrátiv na útěk, spolu s ostatním davem vyrazivším z loubí zaútočil na žalobce, který padl na zem, v důsledku čehož se stal původcem a příčinou neštěstí a zranění, jež nastaly žalobci.

Proto, na základě Městského práva pražského č. 48, a podle žádosti žaloby, se obžalovaný odpůrce Jan Vavřinec Šimon odsuzuje v náhradu za trvalou újmu (na žalobcově zdraví a následující urážku), aby žalobci ve lhůtě čtyř týdnů zaplatil třicet císařských, jakož i odměnu chirurgovi a náhradu škody a nákladů řízení, nadto s výhradou uložení veřejného trestu, a to podle práva.

Tento rozsudek byl vyneslen a zveřejněn v Akademické radě důstojné pražské Císařské a Královské univerzity Karlo-Ferdinandovy dne 14. prosince L. P. 1689. (přeložil A.I. Hrdina). *Liber sententiarum antiquus*. A 58 II–III, Univerzitní archiv Praha.

OSVÍCENÉ HLAVY MINULOSTI

Jan Křtitel a Antonín Bedřich Mitrovští

Renáta Fífková

V první části nového cyklu, věnovaného osvíceným hlavám, jsme si představili pozoruhodnou osobnost hraběte Jana Ludvíka ze Žerotína (1691–1761), držitele několika panství, mezi nimiž vynikaly Velké Losiny se svým okouzlejícím zámkem a jednou z nejkrásnějších vrcholně barokních zahrad na Moravě. S mocným rodem Žerotínů bylo ovšem několik staletí spjato také nedaleké panství Vízmberek (dnes Loučná nad Desnou),

kde bratři Přemek II. a Vilém Bedřich v prvních desetiletích 17. století vystavěli tzv. starý zámek, který byl v polovině století následujícího rozšířen a zbarokizován Přemkem III. ze Žerotína. Poslední Žerotín, jenž držel vízmberské panství, Jan Karel, jej získal po smrti svého otce Jana Ludvíka. Byl však značně zadlužen, a proto musel roku 1770 toto panství prodat svému největšímu věřiteli – velehradskému cisterciáckému klášteru.

Již roku 1833 koupil vízmberské panství od náboženského fondu hrabě Antoin Bedřich Mitrovský z Mitrovic a Nemyšle. V té době měl sice už za sebou rozhodující část své kariéry ve státní službě i rozhodující část své životní dráhy, přesto se tato nesmírně činorodá osobnost nesmazatelně zapsala do dějin zdejšího panství, kde věnovala velkou pozornost místním průmyslovým podnikům a zvláště výrazně poznamenala podobu zámeckého parku v dnešní Loučné nad Desnou.

Hrabě Antonín Bedřich Mitrovský (1770–1842) byl potomkem starého českého vladického rodu a ze všech

Zahradní domky z poslední třetiny 18. století v zámeckém parku v Žádlovicích
(Foto: P. Rozsívál, 2008)

*Zámecký park Žádlovice, zahradní váza
(Foto: P. Rozsívál, 2008)*

jeho příslušníků se nejvýrazněji zapsal do politických dějin našich zemí. Z tohoto rodu pocházela řada mimořádných osobností vynikajících v 18. a 19. století na poli vědy a kultury. K nim bezesporu patřil také otec Antonína Bedřicha hrabě Jan Křtitel Mitrovský (1736–1811), který vystudoval Savojskou akademii ve Vídni, nabyl právnického vzdělání na univerzitě v Lovani a pak se věnoval státní službě politické a justiční. Zastá-

*F. Lieder ml.: Antonín Bedřich Mitrovský, olej na plátně, 1838
(Národní památkový ústav, ú. o. p. Olomouc,
Státní zámek Velké Losiny)*

val funkci rady moravského gubernia, nejvyššího zemského sudího, nejvyššího zemského komořího Markrabství moravského a prezidenta nejvyššího apelačního a kriminálního soudu na Moravě. Jako politik se zasazoval o zrušení roboty, byl členem komise pro zavedení robotní abolice na Moravě (1778). Působil rovněž ve funkci prezidenta studijní komise při univerzitě v Brně, která sem v letech 1778–1782 přesídlila z Olo-

Zámecký park v Loučné nad Desnou, litografie z poloviny 19. století, výřez (Národní památkový ústav, ú. o. p. Olomouc)

Grotta v loučenském zámeckém parku na fotografii ze 30. let 20. století (Národní památkový ústav, ú. o. p. Olomouc)

mouse, a zasloužil se o vznik Moravské zemské knihovny.

Jan Křtitel Mitrovský byl členem několika učených společností a prezidentem *Soukromé společnosti přírodovědy a vlastivědy na Moravě*, založené roku 1794. Jeho vědecký zájem se soustředil především na botaniku a entomologii, v Brně založil první veřejně přístupnou botanickou zahradu. Shromáždil rovněž rozsáhlou knihovnu, v níž nesmělo chybět žádné významné dílo o botanice, a položil základ vzácnému herbáři, čítajícímu na deset tisíc rostlinných druhů, a dalším sbírkám přírodnin. Hrabě Jan Křtitel Mitrovský je svým působením úzce spjat také s naším regionem, neboť zakoupil severomoravské panství Žádlovice a v letech 1768–1772 nechal zdejší zámek přestavět ve stylu francouzského klasicismu. Jeho láska k přírodě a zájem o botaniku významně ovlivnily také podobu žádlovického zámeckého parku. Z doby Jana Křtitele Mitrovského se v něm dochovaly dva unikátní zahradní domky s mansardovou střechou a štukovou výzdobou fasády, stejně jako mramorové zahradní vázy zdobené hlavami satyrů.

V otcových stopách šel i hrabě Antonín Bedřich, avšak Jana Křtitele v mnoha směrech předčil. Po studiích na brněnském gymnáziu a absolutoriu práv na vídeňské Ritterakademii nastoupil jako dvacetiletý mladík roku 1790 do státní služby. O dva roky později byl už kraj-

*Zámecká oranžerie v Loučň nad Desnou na fotografii ze 30. let 20. století
(Národní památkový ústav, ú. o. p. Olomouc)*

ským komisařem v Brně a nadále, díky svým mimořádným schopnostem a oddanosti monarchii, se závratnou rychlostí stoupal po žebříčku tehdejší úřednické hierarchie.

V šestadvaceti letech se stal dokonce krajským hejtmanem v Jihlavě a guberniálním sekretářem v Krakově, roku 1799 ho císař František I. jmenoval vládním radou a hejtmanem města Vídně, roku 1802 jej nacházíme ve funkci viceprezidenta dolnorakouské vlády a tajného rady. O dva roky později přišel jako viceprezident k českému guberniu, roku 1805 se stal hejtmanem města Prahy a policejním ředitelem, v letech 1815 až 1827 zastával významný úřad moravsko-slezského místodržícího a zemského hejtmana na Moravě.

Roku 1827 byl hrabě Mitrovský jmenován dvorním kancléřem spojené dvorské kanceláře a prezidentem dvorské studijní komise. V roce 1830 odměnil císař František I. tohoto vynikajícího státníka za věrné služby úřadem nejvyššího kancléře. Za svou oddanost vládnoucí dynastii a téměř půl století trvající službu státu byl hrabě Antonín Bedřich Mitrovský císařem Ferdinandem V. roku 1836 odměněn poctou nejvyšší, a sice vyznamenán řádem Zlatého rouna.

Antonín Bedřich Mitrovský nebyl ovšem pouze významným politikem, ve své době patřil také k nejpřednějším činitelům kulturním. Byl typickým představitelem tehdejší šlechty oddá-

vající se scientismu, přičemž ve svých vědeckých zájmech navázal na rodinnou tradici. Po otci Janu Křtiteli zdědil zájem o přírodní vědy, k němuž se připojila záliba ve studiu moravských dějin. Rozhodujícím způsobem se roku 1817 podílel na založení brněnského Františkova muzea (dnes Moravské zemské muzeum) a tuto instituci pak, jako její přední protektor, bohatě obdaroval četnými vzácnými exponáty z přírodovědných sbírek hrabat Mitrovských.

Už od mládí se rovněž Antonín Bedřich Mitrovský s nevšední horlivostí zasazoval o ochranu a výzkum moravských historických památek. Podporoval práci topografů F. J. Schwoye a G. Wolného i sběratelskou činnost J. P. Cerroniho. Zasloužil se

také o vznik Moravského zemského archivu, podporoval práci zemského archiváře a historiografa A. Bočka a nesl finanční náklady na vydání prvních svazků moravského diplomatáře. Kromě toho shromáždil hrabě Mitrovský na svém zámku v Loučném nad Desnou vzácnou a rozsáhlou knihovnu a sbírku písemností, která sahá od roku 1300 až do poloviny 18. století. Knihovna obsahuje přes 7 200 děl, od starých obrozeneckých tisků přes spisy francouzských encyklopedistů, historické práce, právnícké spisy, literaturu o stavitelství a zemědělství.

Rozsáhlé a všestranné vědomosti i velkorysá podpora vědeckých pracovníků získaly hraběti Mitrovskému uznání v kruzích tehdejších vzdělanců. Byl členem mnoha učených společností a spolků, např. *Zemědělské společnosti* ve Vídni, *Moravsko-slezské společnosti pro podporu orby, přírodovědy a vlastivědy*, *Společnosti pro povznesení řemesel v Čechách* a od roku 1833 čestným členem *Královské české společnosti nauk*.

Mitrovského zájem o přírodní vědy, zvláště botaniku, výrazně poznámal podobu zámecké zahrady v Loučném nad Desnou. Tato původně nenáročná barokní zahrada byla v době, kdy hrabě získal zdejší panství, ve velmi neutěšeném stavu. Její obnova v původní dispozici by ve 30. letech 19. století byla anachronismem – vždyť v té době zcela ovládl Evropu i Severní Ameriku přírodní krajinářský park. Zde, v této malebné horské krajině, byly podmínky pro jeho založení přímo ideální – přirozená modelace terénu i bezprostřední blízkost řeky Desné umožňovaly vznik celé řady pozoruhodných přírodních scenérií.

Bývalá pravidelná barokní zahrada byla tedy rozšířena a proměněna v anglický park s rozleh-

lými palouky, na nichž byly působivě rozmístěny zajímavé solitéry či skupiny keřů a stromů. V koncepci tohoto parku však nebylo zapomenuto ani na květiny, bezpečně víme, že zde rostly především tehdy velmi oblíbené jiriny. V parku nesměl samozřejmě chybět ani vodní prvek, a tak se dominantou tohoto působivého díla zahradní architektury stal nově zbudovaný zámecký rybník s umělým ostrůvkem, ozdobným molem a vodotryskem. Naproti rybníku zřejmě už tehdy vyrostla ve svahu kamenná grotta (umělá jeskyně), opatřená zábradlím pro bezpečnost návštěvníků parku, kteří se po ní mohli volně pohybovat, a železným potrubím, které vyvěralo za grottou, byl přes její vrchol veden vodopád, jenž končil v kruhové nádrži pod ní. Kromě toho máme k roku 1841 u loučenského zámku doložení existenci ovocné oranžerie, skleníku a dokonce ananasovny. V oranžerii byly pěstovány ve 125 květináčích ovocné stromky (broskvoně, meruňky a švestky), ve skleníku zahradník pečoval o úctyhodný počet 2 400 kusů exotických rostlin a konečně ananasovna poskytovala útočiště sedmi desítkám ananasovníků.

Z nově budovaného parku se jeho zakladatel bohužel těšil jen krátce. Když roku 1842 hrabě Antonín Bedřich Mistrovský zemřel, na doporučení prof. Franze Riepla, předního znalce z oboru geologie, hutnictví železa a národního hospodářství, koupili od jeho dědiců loučenské panství se zámekem a četnými průmyslovými podniky bratři Kleinové, zakladatelé významné podnikatelské firmy, jejichž předkové ovšem působili ještě v 18. století v žerotínských službách jako zahradníci. Ale o tom až příště.

Bosé lásky Zbyňka Šišky

Zbyněk Šiška, narozený 10. 6. 1930, do roku 2007 působil jako docent na Univerzitě Palackého v Olomouci. Doma i v zahraničí je znám nejenom jako lingvista a člen Jazykovědného sdružení ČR, ale také jako autor lyricky laděné poezie. Z let 2002–2008 jsou jeho sbírky *Blíženci*, *Sonety*, *Zrcadlení*, *Vlnění*, *Houslení*, *Z milosti slova*, *Po hrubém písku*, *Tichá kvarteta* aj.

Sbírku *Bosé lásky*, z níž jsou následující verše, vydal v roce 2009 s výtvarným doprovodem Milošlava Holce.

ROZTMÍVÁNÍ

V trávě se zaperlila rosa
a kolem
otvíral se den
když dívka nad kolena bosá
potůčkem prošla jako sen

Bylo to něžné roztmívání
stékalo
jako zlatý med
I překvapený motýl ranní
zapomněl že chtěl odletět

VŮNĚ Z JAHODOVÉ STRÁNĚ

Čekal ji... Byla jako zdání
obláček s chrpou ve vlasech
Voněla
jahodovou strání
Cítil že zrazuje ho dech

Když se jí dotkl když ji hladil
zavinula se
do ticha
Ani své housle nedoladil
Cítila jen jak pospíchá

TRNUTÍ

Bál se jen aby neplakala
aby v ní nerozsypal pel
Vtom na obloze
světla vstala
a opřela se do vesel

Bála se aby neodešel
Odkudsi
hvězda padala
právě když měsíc řeku přešel
A ona se mu vzdávala

BLAŽENÁ BRÁNA

Když otevřela zaslíbenou bránu
uviděl vytoužený ráj
A potom řekla
Tak si hraj!
A dívala se na slunečnou stranu

A v něm se zvedla neskutečná záře
taková
že se začal chvět
a když se ústy dotkla jeho tváře
nestačil se už vrátit zpět

MORAVSKÁ PÍSEŇ

Krásenko moje milá
o čem tak dlouho sníš?
Kdybys mě
políbila
nebyl by se mnou kříž

Janíčku z čisté vody
nevolej
dávno spím
Mám sešlapané schody
a nic už neslyším

SMYSL SVĚTLA

Ten kdo tu první vzbudil světlo
musel mít smysl
pro krásu
a cítit co a jak by kvetlo
vpletené ženám do vlasů

A musel chtít a vědět komu
navždy tu pěknost
nadělit
aby tu i ten kámen z lomu
v podobě bohyň mohl žít

JDOU ŽENY

Jdou ženy ve slunečním jasu
jdou ženy
v šatech zvlněných
Je slyšet předzachvění hlasu
a po něm povědomý hřích

Ve vlasech vlaje plno světél
ve světlech
plane výskání
A kdesi v dálce žihá jetel
a v klínech roste stýskání

Nevšední výstava ve Fulneku

František Hýbl

Jan Amos Komenský je často středem zájmu filozofů, teologů, pedagogů, historiků, literárních vědců i výtvarných umělců.

V posledních dvou deceniích na sebe upozornil novým svěbytným pojetím učitele národů rožnovský akademický sochař Igor Kitzberger. 14. října 2009 se konala ve Fulneku v kapucínském kostele sv. Josefa slavnostní vernisáž výstavy *Polyhistor, světoobčan a pacifista Jan Amos Komenský*, na které je dominantní tvorba tohoto umělce: medaile, reliéfy a především sochy, jejichž inspirátorem byla osobnost a dílo Jana Amose Komenského.

Sochař vystavené exponáty doplnil ještě o návrhy a konečné řešení insignií Ostravské univerzity. Kurátorem výstavy, která potrvá do 31. března 2010, je emeritní ředitel Muzea Komenského v Přerově PhDr. František Hýbl.

Výstavu zaštitily Comenius Fulnek, o. s., Muzeum Novojičínska a Městské kulturní centrum Fulnek, p. o.

Vystavené exponáty zapůjčilo Muzeum Komenského v Přerově, Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě a pře-

devším pak samotný umělec. Tomuto jedinečnému sochaři, zaměřenému zvláště na osobnost Komenského, věnujeme následující řádky.

Akademický sochař Igor Kitzberger se narodil 24. května 1963 v Novém Jičíně. Otec Václav Kitzberger, umělecký kovář v Rožnově pod Radhoštěm, ho od mládí seznamoval ve své dílně s taji „černého řemesla“. Odborné vzdělání získal na Střední umělecko-průmyslové škole v Turnově, kde poznal i další obory (zlatnictví, broušení drahých kamenů a rytí kovů) a zvláště pod vede-

ním prof. akad. sochařky Aleny Zetové se mu dostalo výtečné kreslířské průpravy, tak důležité pro další práci a umělecký růst. S úspěchem absolvoval v roce 1990 Vysokou školu výtvarných umění v Bratislavě, kde u prof. Jána Kulicha studoval obor figurálního a reliéfního sochařství. Jeho diplomovou prací byla postava Jana Amose Komenského v nadživotní velikosti, zhotovená ze svařovaného černého plechu. V přípravě k této impozantní skulptuře po několika konzultacích v přerovském Muzeu Komenského vytvořil několik studií ze sádry, svařovaného černého plechu a také odlišných bronzových sošek.

Výsledný efekt byl pro diváka ohromující. Učitel národů se jeví zcela odlišně od soch známých sochařů Tomáše Seidana, Josefa Bajáka, Vincence Makovského a Josefa Vajce. Když toto dílo spatřila v Přerově německá režisérka Claudia von Strosman v roce 1991 při natáčení životopisného filmu o Janu Amosu Komenském pro televizi v Baden-Badenu, byla nadšena. Filmový štáb postupně natočil jednotlivé části skulptury, které pak v konečném ztvárnění filmu provázely četbu citací z díla Komenského.

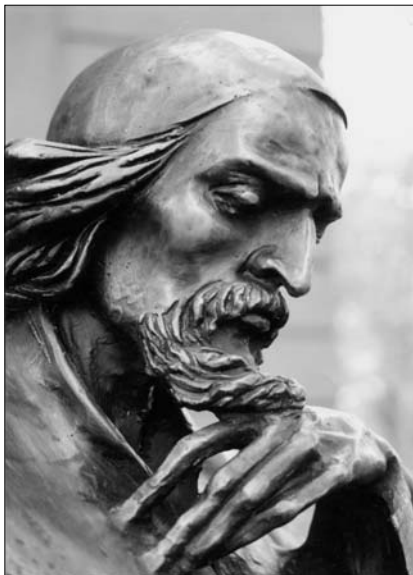
Jedinečná a originální je i Kitzbergerova pamětní medaile, kterou odléval sám umělec z připravených dvaceti forem. Z každé formy vytvořil šest kusů. Byla vyhodnocena jako nejzdařilejší a nejpozoruhodnější k tomuto výročí a v jubilejním roce 1992 ji obdrželi aktivní komeniologové v Přerově i jiných místech Evropy.

V témže roce Kitzberger vytvořil pro sloupový sál Muzea Jana Amose Komenského v Uherském Brodě plastiku Divná potvorství, inspirovanou četbou Labyrintu světa a zhotovenou z kovu kombinovaného se sklem.

V roce 1994 zvítězil Igor Kitzberger v soutěži na realizaci insignií pro rektorát Ostravské univerzity a tamní fakultu filozofickou i zdravotně sociální. Žezla a medaile s řetězy byly zhotoveny ze stříbra, bronzu a vyzdobeny polodrahokamy (almatiny, malachity a vltavíny). Ornametiku a výtvarné motivy k této zakázce čerpal umělec zčásti z doby prvních Slovanů na Moravě, nechybí zde však ani figura Komenského.

Vyvrcholením Kitzbergerova komeňanského období je dílo vytvořené pro potomky českých emigrantů v Nowewsi a Babelsbergu nedaleko Postupimi. Nejprve zde vytvořil pamětní desku a následně pak v roce 1995 bronzovou skulpturu sedícího Komenského v renesančním křesle, která je umístěna na tamním náměstíčku před evangelickým kostelem. Druhá replika této skvostné bronzové sochy byla v roce 1996 umístěna také v Přerově v atriu tzv. Korvinského domu na Horním náměstí č. 31. Třetí odlitek by měl být v následujících letech ve Fulneku, podaří-li se tamnímu občanskému sdružení Comenius Fulnek získat dostatečný finanční obnos. Město by tak získalo primát v počtu soch a památníků Komenského a mělo by z každého dějinného období našeho státu po jedné skulptuře. V současné době jsou zde skulptury z let 1892, 1924 i 1970.

S přerovským muzeem Igor Kitzberger úzce spolupracuje od nejranější tvorby. V roce 1997

vytvořil kompozici s hlavou, podpisem, dvěma miniaturními soškami a surovým i vybroušeným ozdobným malachitem, pocházejícím z muzejní mineralogické expozice. Z Kovářského fóra v roce 1998 pochází figura italského houslisty Nicoly Paganiniho v nadživotní velikosti. Na hradě Helfštýně se v expozici uměleckého kovářství nachází Kitzbergerova socha Pištce – Jiřího Stivína a hlava Hefaista (řeckého kulhavého boha ohně a řemesel, kováře, ochránce výtvarného umění). I další díla jsou nápaditá: Úplatek, Ikarův pád

a Malíř sedící a létající. Po komeňanském období nastalo v díle umělce období hudební a taneční, reprezentované mnoha modely i konečnými skulpturami, v nichž dominuje pohyb těla a hudební nástroj.

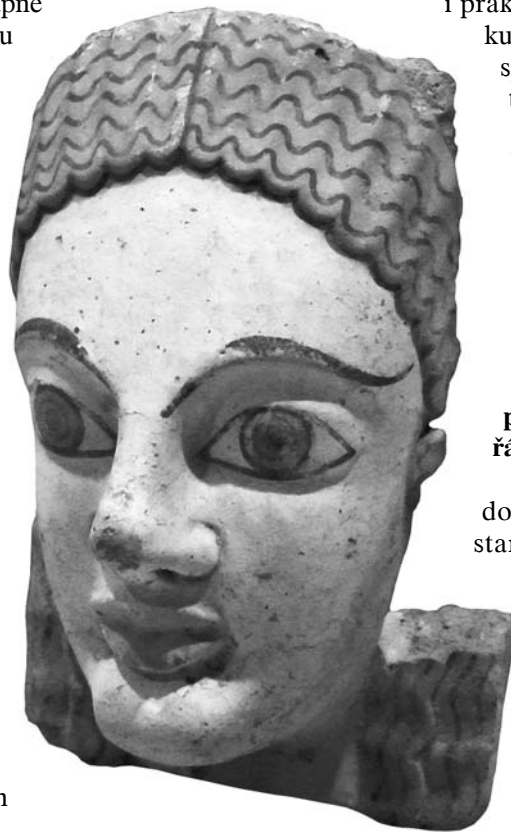
V jubilejním roce 120. výročí přerovského muzea Komenského, nejstaršího muzea Komenského na světě, vytvořil umělec s pomocí otce Václava Kitzbergera a syna Kristiána další sochu v nadživotní velikosti ze svařovaného bronzového plechu – ležícího Komenského. Zatím je posledním podobností učitele národů, nepočítáme-li drobné reliéfy hlavy Komenského a dalších Divokých potvorstev. Kitzbergerova díla, vždy jedinečná a originální, jsou vysoce ceněna i za hranicemi České republiky.

Architektura Etrusků: klíč k filozofii jedné civilizace

Petra Goliášová

Většina proslulých městských států etruské civilizace se rozkládala v západní a v centrální části Itálie, přibližně na území dnešního Toskánska. Etruskové této oblasti dominovali přibližně od 8. do 4. století př. n. l., a koncem tohoto období probíhalo jejich postupné začleňování do sílicího státu s centrem v Římě, u jehož zrodu sami stáli. Podle četných nálezů i zpráv, jež nám zachovali Římané, můžeme usuzovat, že Etruskové patřili k velmi vyspělým kulturám. Jejich jazyk však byl postupně zapomenut a písmo, kterým ho zachycovali, není dosud uspokojivě rozluštno.

Jací byli tito lidé? Jak chápali život a jak se dívali na smrt? V jakých domech žili a jaká města budovali záhadní Etruskové? Jaké bohy uctívali a kam jim přinášeli své obětiny? Na tyto a další otázky se už dlouho snaží odpovědět archeologové i autoři knih s etruskou tematikou. Jednou z často diskutovaných oblastí je i etruské umění.

O umění se říká, že je obrazem své doby a že může mít i symbolický charakter. Umělci starověku nikdy nevytvářeli svá díla pouze pro potěšení oka, bez dalšího účelu. I předměty každodenní potřeby byly vyráběny s citem pro krásu, estetiku i praktičnost. Umění starověkých kultur bylo vždy neoddtělně spjato s náboženstvím, a proto nám o etruském uměleckém cítění nejvíce prozrazuje bohatý svět bohů a hrdinů, podobající se známějšímu světu řeckému, a také jejich představy o uspořádání světa a vztah k posmrtnému životu.

Etruská města – pozemský řád jako odraz řádu nebeského

Etruské náboženství se podobá ostatním náboženstvím starověku v tom, že vycházelo z doktríny, kterou jim předali samotní bohové. Římané ji nazývali *etrusca disciplina* – etruské učení, ale do dnešní doby se bohužel nedochovala. Z různých zdrojů lze usuzovat, že se tato nauka skládala z několika

pojednání, z nichž nejdůležitější byly knihy o věštění z vnitřností zvířat, z letu ptáků či z blesků. Sami Římané velmi ctili způsoby věštění starých Etrusků a jejich věstce často zvali do Říma, aby jim pomohli interpretovat znamení bohů. Tato výjimečná schopnost speciálně školených kněží vycházela z dokonalých znalostí dějů v přírodě a z přesvědčení, že například vnitřní orgány zvířat znázorňují mikrokosmos, který je přesným odrazem makrokosmu nebes.

Podle dochovaných zmínek obsahovalo etruské učení také knihy rituálů, které popisovaly ceremonie provádějící zakládání měst nebo polí a velmi specifické rituály spojené s uctíváním bohů. Etruská města byla posvátným územím nacházejícím se pod ochranou bohů a samo založení města bylo proto pro Etrusky obřadem, při němž byla nejprve z letu ptáků zjištěna vůle bohů, a následně byl určen střed města zvaný *mundus*, v němž se střetávaly dvě hlavní osy: pravoúhlé a podle nebeských směrů orientované hlavní ulice – *decumanus* vedoucí z východu na západ a *cardo* vedená severojižním směrem. Dokonce i Řím byl údajně založen podle tohoto etruského rituálu, a Římané pak tato pravidla převzali a používali je při zakládání svých dalších měst.

Oblasti urbanismu a architektury u Etrusků byly dříve posuzovány jen na základě výzkumů rozsáhlých nekropolí. Ze světské ani sakrální architektury se totiž do dnešních dnů nedochovalo téměř nic, protože stavitelé v hojně míře používali jako stavební materiál dřevo. V nedávné době však byly nalezeny pozůstatky základů několika domů určených pro obyvatele různého společenského postavení, a dokonce i zbytky půdorysného rozvržení měst, z nichž lze usuzovat na pokročilou

znalost urbanismu. Díky archeologickým vykopávkám tak můžeme nahlédnout do nitra měst a poznat něco z jejich historie.

Pozoruhodné nálezy byly odkryty v kolonii Marzabotto (nedaleko Boloně), založené kolem roku 500 př. n. l., kde byla objevena pravoúhle uspořádaná síť ulic. V místě průsečíku dvou hlavních os byl nalezen hraniční kámen s vyrytým osovým křížem zasazený do země. Tomuto kameni byl zřejmě přikládán i značný rituální význam vztahující se k zakládacím ceremoniím. Vykopávky v Marzabottu odhalily nejvýznamnější a nejúplnější příklad etruské osady, a poskytují cenné informace jak o urbanismu, tak o architektuře. Jedná se o pozůstatky města, jehož jméno neznáme a které první archeologové nazvali Misa, a až později bylo přejmenováno na Marzabotto. Toto město bylo řemeslným a obchodním centrem, které fungovalo jako styčný bod mezi Etrurií a Pádskou nížinou.

Hlavní dlážděné ulice byly široké 15 metrů včetně chodníků, vedlejší ulice dosahovaly šířky pěti metrů a po okrajích vedly odpadní kanály odvádějící nečistoty z města. Pravoúhlé členění rozdělovalo plochu města na jednotlivé bloky, v nichž se nacházelo jen několik poměrně rozlehlých obydlí s jednotným rozvržením, což vede archeology k domněnce, že jeden blok obývaly rodiny ze stejné sociální vrstvy nebo řemeslníci zabývající se výrobou téhož sortimentu. Každý blok obsahoval sedm nebo osm domů, které byly postavené jako samostatné jednotky. Domy byly pravoúhlé, s dlouhou a úzkou chodbou, kterou se vcházelo do otevřeného dvora ve tvaru čtverhranného kříže, v jehož středu se nacházela vodní nádrž nebo studna. Kolem tohoto dvora byly se-

skupeny různé místnosti tvořící obytnou část budovy, zatímco místnosti obrácené do ulice sloužily pravděpodobně jako dílny. Vykopávky odhalily například laboratoře pro tavení bronzu a také několik pecí na vypalování keramiky.

V sídlišti samotném nebyly nalezeny žádné veřejné budovy nebo prostory, ale na blízkém pahorku se rozkládala *akropolis* – náboženské centrum města. Zde byly nalezeny pozůstatky čtyř posvátných budov orientovaných stejně jako síť ulic, s průčelím obráceným k jihu, což naznačuje, že celý komplex byl součástí jednotného urbanistického plánu. Největší stavbou byl typický etruský chrám se třemi *cellami* (vnitřní místnosti) a vstupní síní zvanou *pronaos*. Stejný typ chrámu popsal i známý římský architekt Vitruvius v příručce *Deset knih o architektuře*.

Každé etruské město muselo mít nejméně tři vysvěcené brány a odpovídající chrámy nebo jeden chrám s trojdílnou *cellou* pro základní trojici bohů – Tinia, Uni a Minerva, již

pravděpodobně později převzali Římané jako Jupitera, Juno a Minervu. Chrám však nebyl jediným místem určeným k uctívání etruských božstev. Svatyně nikdy nebyly budovány jako velké monumentální chrámy a při náboženských obřadech měl mnohem důležitější funkci oltář umístěný před chrámem a prostor kolem něj. Poukazuje to na úzký vztah mezi věřícími a bohy. Lidé v některých případech nepotřebovali kněží jako prostředníky a svou obětí a modlitbou promlouvali k bohům sami. Obvyklou obětinou byly potraviny a nápoje, pouze pro některé příležitosti se využívala zvířecí oběť. O přízeň bohů mohli lidé žádat

i obětováním řemeslného výrobku, keramiky nebo jiného umělecky zdobeného předmětu. Velikost a hodnota votivního daru se řídila významem události nebo postavením věřícího. Všechny tyto předměty byly uloženy v pokladnicích – malých budovách vystavěných pro tento účel v areálu svatyně.

Etruské hrobky – sjednocení života a smrti

„O Etruscích víme dnes jen to, co nacházíme v jejich hrobech... A tak musíme jít k hrobkám nebo do muzeí, v nichž se nacházejí předměty z hrobů... Ale koho by zajímaly památky na zmizelý národ? Raději bychom si přáli přímý kontakt. Etruskové nejsou teorie nebo učené pojednání. Pokud vůbec něčím jsou, jsou zkušeností.“

(D. H. Lawrence, Etruscan places. 1932)

Za pomyslnými hradbami každého většího etruského města se rozkládala nekropole, město mrtvých – okrsek vyhrazený k pohřbívání a uctívání mrtvých. Etruské nekropole jsou obzvláště rozsáhlé a jsou často středem pozornosti, protože právě v nich se nachází velké množství uměleckých předmětů, ať už jde o bohatou výzdobu samotných hrobek nebo o jejich obsah, který lze obdivovat v mnoha muzeích světa. Běžní návštěvníci a také mnozí vědci podle velké rozlohy pohřebišť usuzují, že se Etruskové příliš zabývali myšlenkami na smrt. Je však tento názor správný? Nedívají se ti, kteří ho obhajují, na Etrusky očima moderní společnosti? Pro naši západní kulturu je běžný opačný extrém: památníky padlých, hřbitovy a jim podobná místa spíše ukrýváme, abychom

se v běžném životě s myšlenkou na smrt příliš často nesetkávali.

Hrobky Etrusků sloužily i několika rodinám nebo generacím najednou. Byly vždy shromážděny na jednom místě, a vytvářely tak velké nekropole, z nichž mnohé se rozrůstaly po několik století. Rané kruhové hrobky připomínají včelí úly a v jejich nitru je do měkké vulkanické horniny zvané tuř vyhloubena jedna nebo více komor. Pozdní etruské hrobky jsou vytesány v řadách do svislých skalních stěn a často jsou řazeny do skupin připomínajících plánované rozvržení měst.

Vzhledem k velkému počtu nálezů spojovaných s hroby a hrobkami a také kvůli menšímu množství památek jiného druhu se charakteristiky etruské společnosti odvozují především z pohřebního umění – z výzdoby a vybavení hrobek. Interiéry s bohatou výzdobou stěn svědčí o jedinečném vkusu tohoto tajemného národa. Nákladnou pohřební výbavu tvořenou šperky vyrobenými náročnou technikou filigránu či granulace doplňovala bronzová zrcadla vypovídající o velkém uměleckém nadání etruských řemeslníků, kteří je zdobili nádhernými reliéfy či rytinami s náměty z mytologie. Nechybí zde ani zajímavá keramika, jež se v době největšího rozkvětu Etrurie stala žádaným vývozním artiklem.

Interiéry se liší podle období, v němž hrobka vznikla, a podle postavení člověka, jemuž byla určena. Všeobecně se soudí, že rozvržení a výzdoba etruských hrobek napodobuje běžnou architekturu. V některých pohřebních komorách byla například do skály vytesána podoba svažující se střechy s detaily trámů a krovů. Stěny pak byly vyzdobeny pestrými malbami. Umělci používali techniku nanášení barvy na sádrový podklad nebo

přímo na skálu. O kvalitě zpracování barev svědčí fakt, že mnohé fresky si dodnes zachovaly svou zářivou barevnost.

„...vše je barevné a člověk si nepřipadá jako v podzemí, ale jako na nějakém veselém místě starověkého světa. Vpravo postupují tanečníci s podivnou, působivou rozvahou. Ti lidé jsou oděni pouze do rozvlátných šálů pestrých barev nebo do krásné řízy přehozené jako plášť... pohybují se na dlouhých nohách obutých do sandálů. Před malými olivovníky obtěžkanými plody natahují údy plné života do všech stran... vše působí tak vesele a lehce, a přece je zde určitá tíže, která přesahuje estetickou krásu. Jakmile se člověk na ony malby zahledí, může toho mnoho spatřit. Ale pokud na ně vrhne jen letmý pohled, neuvidí nic jiného než patetickou místnost s jednoduchými, svěžšími temperovými barvami, naplň vbledlými a odřehými...“ – takto vzpomíná na svou návštěvu v podzemních hrobkách etruského města Tarquinie anglický spisovatel D. H. Lawrence ve své knize „Etruská místa“, z níž přímo číší obdiv, který autor k tajemnému národu choval.

Etruské hrobky jsou zkrášleny nejrůznějšími motivy či výjevy a podle nich byly mnohdy i pojmenovány (např. hrobka Leopardů, Modrých démonů či Lovu a rybolovu). Velkou otázkou u většiny z nich stále zůstává problém interpretace námětů. Nejběžnějšími tématy na malbách jsou sporty, hostiny a tanec. Všeobecně se soudí, že jde o znázornění způsobu, jak trávil svůj volný čas aristokratická vrstva společnosti, ale protože jsou tyto scény součástí pohřebního kontextu, nemusejí být nutně oknem do každodenního života zámožných Etrusků.

Nabízí se otázka, proč právě takovéto scény byly vybrány ke zkrášlení prostředí hrobky, a od-

povědí na ni je nesčetné množství teorií. Převažuje názor, že scény představují rituály konané při pohřbu, smuteční hostiny a atletické soutěže konané na počest zemřelého. Lze připustit i variantu, že motivy byly vytvořeny s vírou v magickou sílu obrazů, která pomáhá oživit duši zemřelého. Nápisy na předmětech v hrobkách pak mohou mít především magický a symbolický význam. Výzkumy dokonce prokázaly, že písmo zpočátku používala pouze kněžská vrstva, podobně jako tomu bylo v Egyptě, a lidé, kteří chtěli zasvětit své dary bohům ve svatyních, si je od kněží nechávali opatřit textem.

Dalším zajímavým symbolem, který se často objevuje v rukou zesnulého zachyceného na obraze, je vejce. Nejjednodušší vysvětlení, že se jedná pouze o jeden z mnoha chodů při smuteční tabuli, nemusí být to nejsprávnější. Vejce, které je oblíbeným a častým symbolem nového života, má pravděpodobně mnohem hlubší význam. Takových prvků a symbolů předávajících dosud skrytým jazykem vzkaz o znovuzrození a obrodné síle smrti lze nalézt na etruských malbách mnohem více a další jsou nám možná stále skryty.

Pozoruhodným příkladem je Baronova hrobka v Tarquinii, která patří mezi hrobky s nejlépe zachovanou výzdobou stěn. Na zadní straně je zobrazeno setkání několika postav: muž s pohárem v ruce stojí proti ženě zjevem připomínající kněžku a za nimi jsou dva jezdci na koních. Další dva páry jezdců jsou zachyceny na bočních stěnách a znovu se objevuje žena-kněžka, jak v jejich doprovodu odchází. V horním pásu jsou pak vyobrazeni dva mořští koně a několik delfínů.

Pokud uvěříme, že se jedná o pouhou dekoraci nebo o okamžitou invenci malíře, ochudíme se

o dobrodružství poznání a možnost proniknout hlouběji k samé podstatě výjevu. V jedné velmi zajímavé teorii se tvrdí, že se v jednotlivých scénách na stěnách hrobek často prolínají svět bohů a svět lidí. Výjev z Baronovy hrobky pak můžeme vnímat i jinak: Manžel zdraví svou zesnulou ženu a nabízí jí přípitek na rozloučenou. Jezdci jsou božští blíženci – Kastor a Polydeukes (etrusky Kastur a Pultuce) – Diovi synové, kteří milovali koně a podle mýtu trávili jednu část roku v podsvětí a druhou na Olympu, ve společnosti bohů. Oni tedy doprovázejí zesnulou ženu na její cestě do podsvětí.

Etruskové věřili, že duše zemřelého, poté co opustila tělo, musí podniknout náročnou cestu oddělující svět živých od světa mrtvých a soudě podle velkého množství mořských tvorů v pohřební výzdobě stěn a sarkofágů se v jejich představách jednalo o cestu přes moře, podobně jako tomu bylo v Egyptě, kde duše zemřelých putují na druhý břeh řeky Nilu.

K lepšímu pochopení pohledu Etrusků na svět na obou březích života slouží i bohaté poklady nalezené v hrobkách. Patří k nim především jedinečná zrcadla tvořící důležitou součást pohřební výbavy žen. Zrcadla byla nejčastěji vyráběna z bronzu a některé velmi luxusní kusy byly dokonce zlaté a zdobené drahokamy. Dochovalo se jich několik tisíc kusů a s novými nálezy jich stále přibývá. Dnes jsou rozptýlena po muzeích celého světa.

Okrouhlý kovový kotouč, jehož jedna strana, vyhlazená do úplného lesku, sloužila jako zrcadlo, byl opatřen rukojetí, jež měla často tvar lidské

postavy – mladé ženy nebo mladého muže. Zadní strana zrcadla vždy byla zdobena rytím nebo reliéfní dekorací. Tyto užitkové předměty svědčí o vytríbeném vkusu lidí, kteří je vlastnili a používali, i o výjimečných schopnostech řemeslníků, kteří je vyráběli.

Nejčastějšími dekorativními náměty byly mytologické scény nebo pohledy do života etruské společnosti, a proto jsou výjevy na zadní straně zrcadel cenným pramenem poznání etruského náboženství i života. Na zrcadlech i dalších předmětech jsou klíčové postavy opatřeny popiskou. Tyto popisky se staly významným zdrojem informací i pro badatele v oblasti záhadného etruského jazyka. Srovnáváním postav a příběhů známých z Řecka mohli odvodit jména hrdinů či bohů v etruštině.

Řecké náboženství v převzaté formě v Etrurii žilo – nebylo jen něčím, co by Etruskové bez porozumění obdivovali na uměleckých výtvořech, ale ženy i muži ho znali a příklady hrdinů a bohů následovali ve svém každodenním životě podobně, jako to dělali Řekové.

Podnikli jsme společně tajemnou cestu časem do historie, jež stále zůstává více neznámá než známá. Pokusili jsme se prostřednictvím dochovaných památek vysoké umělecké kvality poodhalit roušku zakrývající život, záliby, touhy či náboženské představy Etrusků. Snad nám budoucí objevy a rozluštění jejich písma pomohou doplnit chybějící kamínky v mozaice poznání této civilizace.

Původní verze článku byla uveřejněna ve 47. čísle časopisu Nová Akropolis – Zrcadlo kultury

Z dějin Arcidiecézního muzea v Olomouci – 1. část

Leoš Mlčák

Arcidiecézní muzeum v Olomouci bylo vybudováno uprostřed zaniklého raně středověkého hradu, postaveného údělnými přemyslovskými knížaty na jednom ze tří skalnatých návrší olomouckého kopce, vypínajícího se nad říční nivou Moravy. Muzeum zahrnuje pozdně gotickou kapli sv. Jana Křtitele, dvě ramena gotického ambitu s torzem románského biskupského paláce, románskou okrouhlou věž s kaplí sv. Barbory, bývalé goticko-renesanční purkrabství, barokní

kapitulní děkanství a barokní hospodářský dvůr. Osídlení svatováclavského návrší, na něž je muzeum situováno, je velmi staré; archeologické nálezy tady sahají až do pravěku. Zdejší skalnatý ostroh byl k osídlení strategicky mimořádně výhodný, nalézal se nad zaplavovaným územím řeky Moravy, v blízkosti důležitého říčního brodu, kterým procházela stará dálková obchodní stezka. Stálé osídlení je zde doloženo už v mladší době kamenné a je spojeno s kulturou nálevkovitých

*Arcidiecézní
muzeum,
foto Markéta
Ondrušková*

pohárů. Prokázáno bylo také důležité osídlení z doby velkomoravské, kdy Olomouc zaujímala mnohem významnější postavení, než je zatím známo. Na rozdíl od jižněji položených mocenských center se zdejšího velkomoravského území příliš nedotkly pustošivé maďarské nájezdy z počátku 10. století a sídelní kontinuita tím nebyla přerušena. Olomouc se proto stala důležitým zeměpanským mocenským centrem formujícího se přemyslovského státu a také sídlem obnoveného moravského biskupství.

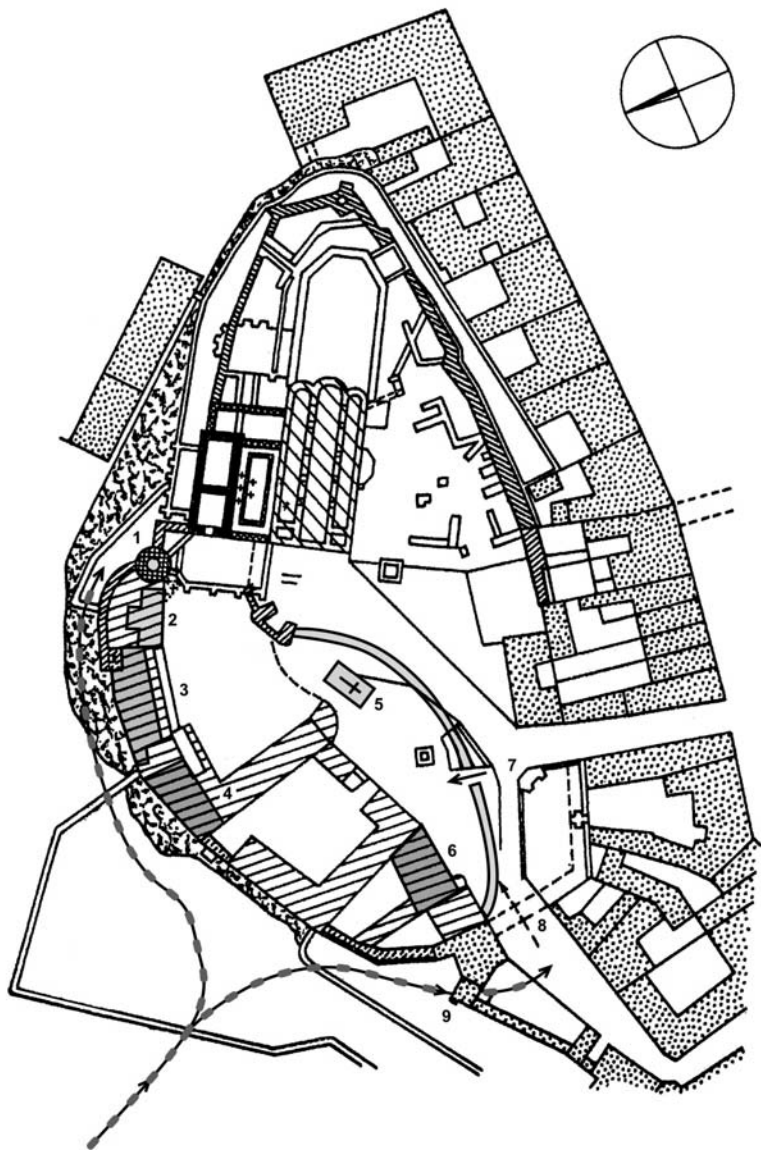
Poloha raně středověkého úředního knížecího paláce není, především z důvodů radikálních terénních úprav provedených v 19. století při regotizaci katedrály, prozatím známa. Z analogií lze ale předpokládat, že palác se nalézal někde uprostřed hrazeného návrší, obehnaného mladohradištní hradbou s kamennou plentou. K paláci patrně náležel malý zděný hradní kostel, předchůdce románské baziliky. Jeho základy byly archeologickým průzkumem odkryty na vnitřním dvorku při severní zdi katedrály. Z orientovaného hradního kostelíka se zachovala apsida a uprostřed ní základ oltární mensy. S touto sakrální stavbou, jejíž západní části byly překryty mladšími románskými stavbami, zřejmě souvisí staré pohřebiště, zjištěné archeologickým průzkumem v sousedství románského biskupského paláce.

Na počátku 11. století došlo na olomouckém hradě k mimořádně významné události, později vedoucí k jeho zásadním funkčním změnám a nakonec i k zániku. Úřední kníže Svatopluk se rozhodl nahradit nevelký hradní kostel velkoryse založenou románskou bazilikou. Jeho umírající syn, úřední kníže Václav, odkázal v roce 1130 rozeštavěný kostel olomouckému biskupovi Jindřichu

Zdíkovi. Biskup dal baziliku urychleně dokončit a v roce 1131 ji provizorně vysvětil. Kostel, jehož stavba předtím asi neprobíhala zcela bez obtíží, byl zasvěcen přemyslovskému rodovému světcí sv. Václavovi.

Po slavnostním svěcení, za účasti českého knížete Soběslava a jeho manželky, pokračovaly v následujících letech intenzivní stavební práce na dostavbě baziliky i na budování románských staveb v jejím sousedství. Po deseti letech bylo pak v roce 1141 z Předhradí ke kostelu přeneseno sídlo olomouckého biskupství. Současně tady byla konstituována i nová dvanáctičlenná kapitula, dosavadní čtyřčlenné kapitule byl k užívání ponechán starý katedrální kostel sv. Petra na Předhradí. Pro biskupa byl postaven reprezentativní patrový románský palác; kapitule, založené po vzoru jeruzalémské kapituly Božího hrobu, společný dům, s kapitulní síní, dormitářem, refektářem a ambitem.

Bazilika s dvouvěžovým průčelím a střední apsidou je poprvé zobrazena na pečetích kapituly, přivěšených k listinám z roku 1208 a 1213. Pro biskupský palác a s ním stavebně spojený kapitulní dům s ambitem, byl zvolen strategicky velmi exponovaný prostor severně od baziliky. Prostor na jih i na východ od katedrály byl asi také zastavěn, patrně i dosud nelokalizovaným úředním knížecím palácem. Podélný patrový biskupský palác byl svým vnějším bočním průčelím orientován k severu, před nedochovanou vnitřní jižní fasádou se otevíral rajský dvůr. Příčně orientovaný kapitulní dům, s kapitulní síní v přízemí a společným dormitářem a refektářem v patře, byl delšími průčelími obrácen na východ a na západ. Biskupský palác byl přístupný ze západní strany,

Situční plán hradu

1. Okrouhlá věž s kaplí sv. Barbory.
2. Palácová stavba Nového hrádku.
3. Purkrabství.
4. Staré kapitulní děkanství.
5. Pravděpodobná lokalizace kaple sv. Maří Magdalény.
6. Vikářský dům.
7. Stará ohradní zeď kapitulního děkanství se základy hradby s věžicemi.
8. Stará brána do hradu.

jeho patro vnějším schodištěm. V patře byl palác propojen se severní věží baziliky.

Obytné patro biskupského paláce se skládalo ze tří místností, dvou menších postranních komnat a středního ceremoniálního sálu. Kapitulní síň, přístupná z ambitu, se nacházela v místě dnešní gotické vikářské sakristie. Patro paláce i spojovací chodby byly osvětlovány dvojími a trojitými sdruženými okny, s náročnou antikizující výzdobou hlavic sloupků, vnitřních záklenků a individuálně utvářených náběžníků. Jejich slohový původ je odvozován z Porýní, se stylovými vazbami k raně křesťanskému umění Raveny. Torzo románských oken bylo náhodně objeveno po požáru v roce 1867 a restaurováno do dnešní podoby v letech 1973–1986. Pod Zdíkovou patronací působilo v Olomouci proslulé písařské skriptorium s iluminátorskou dílnou. Její členy přivedl vzdělaný a zcestovalý biskup, podobně jako vůdčí představitelé své stavební hutě, přímo od císařského dvora.

Palác a patrně i střídmeji zdobený kapitulní dům byl vyzděn z režného řádkového kamenného zdiva s podřezávanými spárami, jejichž zbytky se dochovaly na východní části severní strany paláce. Přízemí jeho strategicky orientovaného severního průčelí prolamovala úzká špaletová střílnová okna. K západnímu nároží před vstu-

*Vyobrazení hradu od jihu v pasionálu
Jana Kalvody z roku 1525*

pem do paláce i ke kapitulnímu domu přiléhala románská kamenná hradba vyzděná z řádkového zdiva. Její základy na gotických parkánech odkryl nedávný záchranný archeologický průzkum. Podobu a členění dalších stěn paláce, přilehlého románského ambitu a kapitulního domu neznáme. Obdobně výtvarně náročné plastické výzdobě mohou nasvědčovat archeologické nálezy a četné kamenné fragmenty, druhotně užitě při gotické přestavbě katedrály i na téměř souběžně prováděných gotických stavbách purkrabství a kapitulního děkanství.

Zdíkem zamýšlený společný život kapituly neměl dlouhé trvání a zřejmě už v prvních letech vlády biskupa Roberta (1202–1240) se rozpadl. Kanovníci společnou komunitu, organizovanou na řeholním principu, odmítali a preferovali pohodlnější život v samostatných dvorcích na svatopetrském návrší. Darování pozemků pro stavbu jejich rezidencí je na Předhradí doloženo k roku 1254. K odchodu kanovníků na protilehlou část olomouckého kopce však mohlo docházet už po požáru hradu v roce 1204. Kromě katedrály tehdy vyhořel románský biskupský palác a patrně i přilehlý kapitulní dům.

Obnovený biskupský palác byl přenechán katedrální škole. Svědčí o tom ryté nápisy a kresby žáků v ostění několika románských oken. Nový biskupský dům byl situován východněji a stavebně souvisel s uvolněným kapitulním domem. Gotické východní průčelí nové biskupské rezidence, upravené po dalším požáru kolem roku 1265, je zachyceno na malované iniciále rukopisného misálu. Ukončeno je dvěma trojúhelníkovými štíty se stylizovanými fialami a prolomeno velkými dvoudílnými lomenými okny. Zdíkův biskupský palác

nebyl po druhém z požárů již obnoven. K jeho upravené severní a západní stěně byla přiložena dvě ramena gotické křížové chodby. Zbýlá ramena ambitu přiléhala k zaniklému kapitulnímu domu a ke katedrále. Novou katedrální školu vybudoval na hradě v roce 1274 biskup Bruno ze Schaumburku (1245–1281).

K zásadním stavebním změnám došlo po prvním ze zmíněných požárů rovněž západně od Zdíkova paláce, kam bylo patrně už koncem 12. století přeneseno knížecí sídlo. Jeho vznik na tomto místě byl podmíněn více faktory. Souvisel se zásadními změnami ve vývoji hradních fortifikací i vznikem kompaktního církevního areálu za katedrálou. Na opevněném svatováclavském návrší, dříve přístupném jen bránou při ústí dnešní Mlčochovy ulice, byl budován opevněný kamenný hrádek s novým vlastním přístupem od severu. Tento v minulosti často zpochybňovaný severní vstup byl ovládnán monumentální obytnou okrouhlou věží, k níž byla následně připojena mohutná raně gotická hradba. Za hradbou, o jejímž dodatečném připojení k okrouhlé věži svědčí výrazná základová spára, byla nejméně ve dvou etapách postavena patrová palácová stavba. Její základové lomené zdivo bylo i s druhotným opěrným systémem odkryto pod barokní kočárovou remízou při záchranném archeologickém průzkumu.

Vzniklý soubor staveb byl prameny nazýván Nový Hrádek. S jeho budováním na olomouckém hradě, jak byla ještě v 16. století pojmenována area celého opevněného návrší, přechodně souvisela nedokončená hradba před západním průčelím katedrály. Základy této velmi diskutované hradby s věžicemi byly různě interpretovány, jejich

ztotožnění se základy zamýšleného západního chóru katedrály je nereálné. O existenci hradby, bránící svobodnému přístupu kanovníků do katedrály, se zmiňuje ve své stíznosti papeži Inocenci III. biskup Robert. Kvůli stavbě této fortifikace dokonce uvažoval i o navrácení svého sídla zpět na Předhradí, ke kostelu sv. Petra. Z translace biskupské rezidence ale sešlo, protože fortifikační práce, zahájené k obnovení zeměpanské suverenity na hradě, byly na jižní straně po protestech ukončeny. Katedrálou zůstal kostel sv. Václava, kostel sv. Petra byl biskupem Robertem v roce 1213 darován augustiniánkám i s pozemkem u Moravy, táhnoucím se od řeky až k Novému Hrádku.

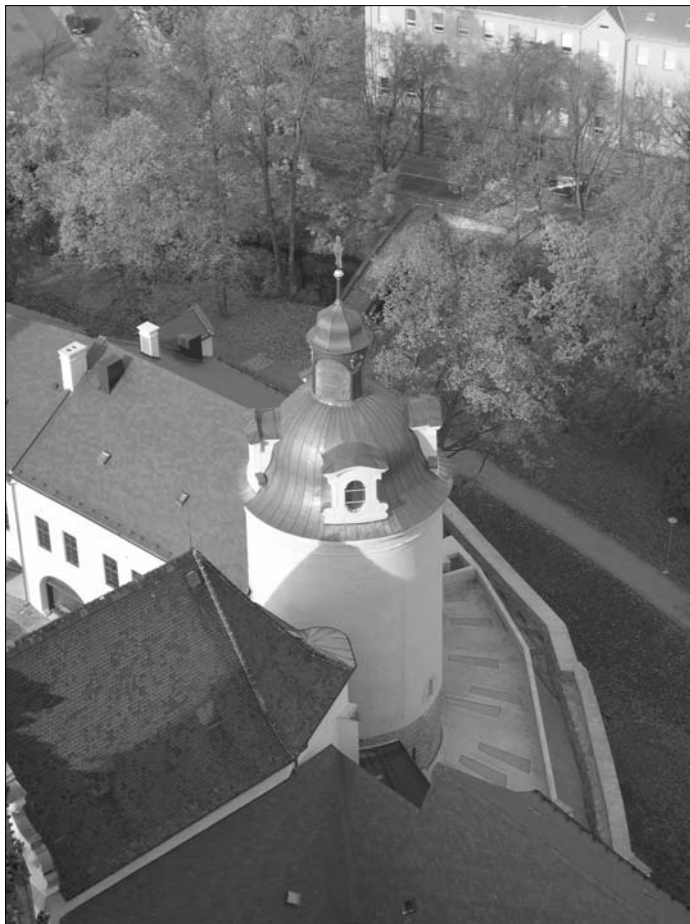
Výstavba Nového Hrádku byla iniciována králem Přemyslem Otakarem I., který si při dělení Moravy ponechal Olomoucko jako své zvláštní vévodství. Na hradě v roce 1201 ustanovil nové správní úřady komorníka, purkrabího a sudího, pro které dal postupně budovat nová obydlí. Hlavním zeměpanským objektem byla obytná románská okrouhlá věž. Na druhotně přiložené hradbě, západně od Nového Hrádku, bylo postaveno raně gotické purkrabství s předsunutou raně gotickou hranolovou hradební věží. Na hradním nádvoří byla vybudována studna, z části zahloubená až do skalního podloží.

Jádro románské obytné věže, vyzděné z kvádrů řízkového zdiva, vzniklo ve strategicky mimořádně významné poloze asi už ve druhé polovině 12. století. V jejím přízemí byla druhotně proražena dříve neznámá klenutá brána, která zřejmě souvisela až se vznikem Nového Hrádku na počátku 13. století. V 15. a 16. století byla věž stavebně upravována. Z této stavební fáze se dochovala

nově objevená okna na severní a jižní straně i fragment vnitřního pozdně gotického vřetenového schodiště. V roce 1535 byla věž, příznačně nazývaná „Pohanská“, začleněna do areálu kapitulního děkanství. V polovině 18. století byla do jejího interiéru vložena tři podlaží, zaklenutá kopulovými klenbami. V horním patře vznikla prelátská kaple sv. Barbory. Středověkou kuželovou střechu nahradila barokní kopule s lucernou. Do dnešní podoby byla věž upravena současně s historizující přestavbou děkanství v poslední třetině 19. století.

V roce 1182 byla Morava císařem povýšena na říšské markrabství, kolem roku 1201 olomoucká úředná knížata vymřela a hrad přestal být definitivně trvalým zeměpanským sídlem. Olomoucké vévodství bylo v roce 1212 sloučeno s markrabstvím Vladislava Jindřicha. Hrad pak zřejmě rychle pozbýval na svém významu a po roce 1253 již nebyl panovnickou rodinou obýván. Purkrabí se ale na olomouckém hradě jmenují ještě v 16. století.

Ve 13. století byly na území hradu postaveny dvě raně gotické kaple. Orientovaná kaple sv. Jana Křtitele, stávala v místě nynějšího kostela sv. Anny. Raně gotická kaple sv. Maří Magdalény je prameny připomínána v souvislosti s lokalizací stavební parcely kapitulního děkanství. Zanikla za třicetileté války při destrukcích, způsobených opakovanými útoky na nedalekou děkanství rezidenci. Ze zbytků kaple mohou pocházet kamenné raně gotické fragmenty bohatě profilovaného lomeného portálu s listovcem zdobenými hlavicemi. Druhotně byly vestavěny do barokní ohradní zdi hospodářského dvora děkanství, postavené zřejmě nedaleko místa vytěžených substrukcí. Další

Okrouhlá věž, foto Leoš Mlčák

zásadní zlom ve vývoji olomouckého hradu znamenal rok 1267. Král Přemysl Otakar II., listinou vydanou 27. ledna, daroval na hradě kapitulnímu děkanovi Bartoloměji (1261–1268) parcelu

ke stavbě prelátské rezidence. Králem darovaný pozemek, určený ke stavbě děkanství, se nacházel poblíž hradní brány, mezi kaplí sv. Maří Magdalény a domem Benedy z Dubicka.

Stavba rezidence prvního preláta kapituly významně přispěla k postupnému vymizení hradních objektů. Purkrabství, reprezentativně přestavěné v přechodném goticko-renesančním stylu kolem roku 1524, i obnovená okrouhlá obytná věž se staly trvalou součástí rozlehlého kapitulního děkanství. Jeho severní stěnu tvořila mohutná raně gotická hradba, v přízemí prolomená úzkými okny. Lomové základové zdivo jižní stěny děkanství se z části dochovalo v suterénu západního raně barokního křídla. V 15. století prošla rezidence pozdně gotickou přestavbou. Dokládá to torzo vřetenového schodiště, zbytky prevertu a nejstarší známé vyobrazení olomouckého hradu od jihu z roku 1525 na iluminaci v pasionálu kanovníka Jana Kalvody. Zachycuje průvod na Květnou neděli v roce 1525. Kapitulní děkanství a vedle stojící purkrabství jsou zachyceny od jihu, krátce po goticko-renesanční přestavbě purkrabství. V pravé části je vyobrazeno dvouvěžové průčelí katedrály sv. Václava.

Od 13. století začaly do církevního majetku přecházet další pozemky na hradě a v jeho okolí. V roce 1287 například král Václav II. za svého pobytu v Olomouci daroval kapitule polnosti

před hradem. Pozemek králem věnovaný pro děkanskou rezidenci bezprostředně sousedil s purkrabstvím, což potvrzují četné spory vedené o společnou dělicí zeď. Kapitulní děkan Budislav (1277–1315) na novém děkanství nesídlil. Rezidenci na hradě pronajal roku 1295 olomouckému komorníkovi Albertovi ze Šternberka; sám dál obýval svůj kanovnícký dům na Předhradí. Albert ze Šternberka, v roce 1286 připomínaný jako olomoucký purkrabí, patřil k předním moravským pánům. Byl synem Zdeslava ze Šternberka, který se proslavil v roce 1253 při obraně Olomouce proti vojskům uherského krále Bély IV. Olomouckým purkrabím byl i Albertův syn Diviš. V pronajaté rezidenci byl při polském tažení ubytován český král Václav III. V dolní palácové síni děkanství byl 4. srpna 1306 úkladně zavražděn. Z rozchvácených královských relikvií zůstaly v Olomouci trvaleji ostatky paže sv. Anny. V souvislosti s nimi byla na hradě vybudována nová kaple, zasvěcená této světici. Po Albertově smrti byla zastavená rezidence vrácena děkanovi Budislavovi. Ani v následujících letech ale nebyla prvními preláty kapituly pravidelně obývána. Nápravu zjednal teprve biskup Kuneš ze Zvole, který v roce 1432 rozhodl, že kapitulní děkan má právo jen k užívání rezidence na hradě u kaple sv. Maří Magdalény, s malým připojeným domkem u hradní brány.

Raně gotické purkrabství bylo roku 1524 goticko renesančně přestavěno a opatřeno fasádou se strukturovanou omítkou a rytými a malovanými články. Zbytky malovaného kvádrování purkrabského paláce s jednotraktovou dispozicí je doloženo i na zbytcích zaniklého jižního průčelí. Z honosné goticko renesanční palácové stavby se v přízemí dochovaly fragmenty malované špalety

a dolní palácová síň, s pozdně gotickým vstupním portálem a dvěma fragmenty kamenných oken. Část ostění velkých oken z jižního průčelí byla použita na barokní portál. Nad dolní palácovou síní se nacházelo tak zvané hypocaustum, teplým vzduchem otápěný sál, v němž byli za stavovského povstání věznění kanovníci odmítající vydat klíče od katedrály. Hypocaustum, připomínané pamětní deskou na barokním schodišti, osazenou v roce 1650 kapitulním děkanem Sorinou, bylo přístupné zalomeným přizedním schodištěm, odkrytým při stavebně historickém průzkumu. V severní fasádě je zaniklá horní palácová síň zvýrazněna mělkým arkýřem.

Strategický a správní význam hrad postupně ztrácel už dávno před pozdně gotickou přestavbou purkrabství. Hlavní mocenské centrum moravského markrabství se konstituovalo v Brně, kde byl vybudován markraběcí hrad na Špilberku. Správním úřadům nejdéle sloužilo purkrabství a okrouhlá obytná věž, stavebně udržovaná ze strategických důvodů. Přilehlá palácová stavba někdejšího Nového Hrádku, u které se již od počátku projevovaly statické problémy, byla stržena a prostor za hradbou zůstal až do poloviny 18. století nezastavěn. Od poloviny 16. století se celé území zaniklého olomouckého hradu stalo výlučnou církevní enklávou. Biskupský palác byl přenesen zpět na Předhradí a prostor západně od katedrály ovládla rozlehlá rezidence kapitulního děkanství, významně stavebně upravovaná, jak to dokládají četné nálezy zjištěné archeologickým i stavebně historickým průzkumem, už v období pozdní gotiky a renesance.

Dokončení v příštím čísle

Z pohádky do pohádky

aneb Mezinárodní výměna na rozcestí

Jitka Sládková

Výměnný obchod je starý takřka jako lidstvo samo a své osobní zkušenosti s ním má snad každý z nás. Kdo v dětství nevyměňoval aspoň známky či céčka? Kdo nezažil lehké mrazení při výměně pohledů, úsměvů s vytouženou bytostí? Kdo alespoň na okamžik nepomyslel na výměnu manželek? Vyměnit lze skutečně cokoli, ba i to, co nelze koupit. A právě to je zásadní výhodou výměny jako takové, důvodem, proč výměnný obchod stále žije.

Pustí-li se do vyměňování knihovník, nabízí, co je mu nejdražší – knihy. Získat za ně touží lepší, zajímavější knihy. Hodnota knihy se ovšem během času mění. Ta, která je „doma“ jednou z tisíce, může se „za humny“ stát výjimečným skvostem. A tak na mezinárodní výměně publikací mohou skutečně vydělat obě strany.

Ve Vědecké knihovně v Olomouci má mezinárodní výměna dlouholetou tradici. V dobách totality kvetla samozřejmě především čilá výměna mezi „sprátelenými státy“. Představovala však zároveň jeden z mála kanálů, jimiž k nám proudily myšlenky zpoza železné opony. Naše uzavřenost vzbuzovala na opačné straně hlad po jakýchkoli informacích z nitra socialistického bloku. Fungovala zde jistá solidarita západních intelektuálů a emigrantů, kteří se touto cestou snažili udržet u nás povědomí o situaci ve svobodném světě a podporovat antikomunistické názory. Díky tomuto do jisté míry dobročinnému přístupu k nám přicházely hodnotné publikace,

aniž by jejich odesilatelé očekávali adekvátní protihodnotu.

Po listopadové revoluci následovalo několik let koexistence setrvačnosti a euforie, kdy naši západní partneři nadšeně krmili své mladší východní bratry perlami ze své knižní produkce. Na konci devadesátých let se však situace změnila. Uzavřenost ostbloku byla dávno tatam – Západ již nemusel vyhladověle lapat po každé vlašťovce z našeho ghetta – nebylo problémem získat cokoli z naší proveniencie cílenou koupí. Brzy skončilo období dobročinnosti, stali jsme se rovnocennými partnery.

Přelom tisíciletí tak pro mezinárodní výměnu znamenal období hledání. Mnohé kontakty z výše uvedených důvodů přirozeně zanikly, jiné nabyly formální podoby. Zásilky se staly spíše oboustranně nevyžádanými, ba i nežádoucími dary. Číslo přírůstku získaného formou výměny se příliš nezměnilo, v samé podstatě ovšem došlo k výraznému zhoršení kvality. Velká část publikací totiž představovala již v době svého přijetí mrtvý fond.

Mezinárodní výměna posledních zhruba čtyř let měla před sebou zásadní úkoly především v oblasti kvality. Příjem knih „naslepo“ se podařilo zcela převést na racionální systém založený na principu poptávka – nabídka. Znamená to konec práce stylem „kus za kus“, přechod na osobní vztahy a adresné objednávky, které mohou být přínosem pro obě strany. Některé formální kontakty tak vzaly za své a počet přijatých knih

odbouráním balastu poklesl – zvolili jsme cestu od kvantity ke kvalitě, od krátkodobého vnějšího efektu k trvalé hodnotě a budování dlouhodobých partnerských vztahů, jež je možno využít v případě aktuální potřeby. Jak tedy mezinárodní výměna prakticky funguje v současné době?

Naše databáze zahraničních partnerských institucí obsahuje přes pět desítek kontaktů v Evropě, Americe a Asii. Na jejich adresu se můžeme obracet se svými požadavky. Skutečně aktivních partnerů je deset až dvacet; komunikace s nimi probíhá převážně e-mailem, tedy rychle a zdarma, což při několika tisících mailových kontaktů ročně znamená obrovskou výhodu (klasickou poštu používáme pro odesílání balíků a oficiálních dopisů při prvním kontaktu). Někteří z partnerů nabízejí publikace formou pravidelně rozesílaných seznamů, jiní poskytují permanentní přístup do průběžně aktualizované databáze, v níž máme stanovenou určitou kvótu pro dané období (výše této kvóty je dána počtem a charakterem publikací zaslaných z naší strany). Obzvláště v prvním případě je třeba pečlivě a rychle vyhodnocovat nabídky, neboť jsou zpravidla určeny mnoha dalším knihovnám ve světě zároveň.

Při výběru publikací zohledňujeme následující kritéria:

1. aktuálnost tématu
2. potřebnost daného titulu pro náš fond
3. soulad s celkovým profilem naší knihovny
4. potřeby uživatelů
5. přínos pro budování partnerských vztahů s danou institucí

Jelikož mezinárodní výměna publikací pracuje především v oblasti odborné literatury, snažíme se téměř vždy vybírat publikace vydané v posledních

letech, abychom garantovali aktuálnost informací. Výjimku tvoří některé humanitní obory – starší historické, literárněvědné a uměnovědné práce zařazujeme jako náhled určité doby na příslušnou tematiku. Přínosné jsou především práce ze soudních zemí, které skýtají pohled zvenku na problematiku související s českými zeměmi. V oblasti technické a lékařské literatury, která by měla být především nositelem aktuální informace, jsme naopak zcela upustili od příjmu starší literatury (např. starších disertačních prací). Pravidelně dostáváme špičkovou lékařskou literaturu a lékařské časopisy rakouské provenience, které jsou tradičně nositeli nejnovějších informací z oboru. Obecně se však oblast mezinárodní výměny soustředí především na starší a šedou literaturu (literaturu, jež se běžně nedostává do prodeje nebo již v prodeji není). Oblast humanitních věd proto značně převažuje nad přírodními vědami a technickými obory, což je v souladu s rámcovým zaměřením naší knihovny.

Při výběru vždy zjišťujeme, zda konkrétní titul již nevyšel (nebo není připravován) v českém překladu. Zcela jsme upustili od rozesílání naslepo zakoupených výpravných publikací všeobecného charakteru a příjmu literatury tohoto druhu (v minulých letech byl tento postup běžný). Právě tyto práce zpravidla upoutají pozornost tuzemských nakladatelů a většinou v krátké době vycházejí v českém překladu. Počkat na český překlad zde nebývá na závadu, neboť práce tohoto charakteru nepřinášejí horké novinky do oblasti výzkumu apod. Zohledňujeme také dosavadní pokrytí daného tématu naším stávajícím fondem. Svou roli hraje též předpokládaný úhel pohledu na danou problematiku (mnohdy lze pouze usuzovat dle autora či provenience, takže příjem „mrtvé-

ho fondu“ bohužel nelze předem stoprocentně vyloučit). Vzhledem k zájmu uživatelů o četbu cizojazyčené beletrie doplňujeme odbornou literaturu příležitostně také beletrií. S ohledem na existenci dobře zásobené německé studovny (zřízené mnichovským Göthe Institutem) se snažíme doplnit formou výměny především angloamerickou literaturu, která je žádána nejširším spektrem čtenářů. Bereme v úvahu též přítomnost jednotlivých filologických oborů na Filozofické fakultě Univerzity Palackého – proto zařazujeme odbornou literaturu z oblasti polonistiky, rusistiky, hispanistiky, zahraniční bohemistiky, anglistiky, příležitostně získáváme i literaturu z méně tradičních oblastí (např. Čína).

Hrdí jsme především na publikace, které bychom formou nákupu mohli získat jen stěží (nebo vůbec). Z cenných přírůstků poslední doby lze jmenovat např. soubor prací o moderním umění a designu z MAK Library and Works on Paper Collection ve Vídni, dále Le Carte menselicensi del Monastero di S. Zaccaria di Venezia (1183–1256) italské provenience, Dawne Wojsko Polskie z národní knihovny ve Varšavě, Rare and Important Medical Books in the Library of the Karolinska Institute z Univerzitní knihovny v Upsale... Z Národní knihovny ve Vídni pravidelně dostáváme lékařské časopisy světové úrovně – Acta Endocrinologica, Acta Neurochirurgica, Acta Veterinaria. Zajímavostí z oboru přírodních věd jsou např. Smithsonian Contributions to Zoology nebo Smithsonian at the Poles od našich partnerů z USA. Inspiraci pro naši vlastní ediční a vydavatelskou činnost v poslední době přinesla výpravná publikace varšavských kolegů Atlas Antonia Milla z roku 1583. Přestože řada německých

institucí na doporučení ministerstva omezuje aktivity v oblasti mezinárodní výměny na minimum, díky dobrým osobním vztahům se nám stále daří získávat i z této oblasti nové zajímavé publikace (např. Kunst als Herrschaftsinstrument) a neztratit kontinuitu projektů z minulosti (např. Handbuch des Personalen Gelegenheitschrifttums in Europäischen Bibliotheken und Archiven). Dokumentem pohledu určité doby a regionu je řada publikací s problematikou východního bloku – v této souvislosti využíváme kontaktu s Ruskou národní knihovnou a s několika partnerskými institucemi v Polsku. Svou hodnotu pro odbornou veřejnost má produkce zahraničních bohemistických pracovišť, která velmi vítají nabídku českých publikací z naší strany.

Jistá úskalí mezinárodní výměně přináší status a poloha naší knihovny. Jako vědecká knihovna s právem povinného výtisku máme zároveň archivační povinnost (uchovat jeden exemplář, u regionální produkce dva exempláře od každého titulu vydaného na území České republiky). Získat publikace pro výměnu pro nás proto není úplně snadné. Výhodu mají menší knihovny bez práva povinného výtisku, které mohou vyřazovat knihy z fondu dle svých aktuálních potřeb. Národní knihovna v Praze může narozdíl od nás dobře zhodnotit polohu v místě konání mezinárodních veletrhů, jež jsou ideálním prostředím pro navazování osobních kontaktů. Pro moravské knihovny jsou tyto akce dostupné za cenu cestovních nákladů.

Některé knihovny v současné době praktikují výměnu především či výhradně jako dvoustranné zprostředkování nákupu publikací. Nejedná se přitom o záměr, ale o samovolný důsledek změ-

ny vztahů se zahraničními partnery po odeznění euforie devadesátých let. Toto pojetí výměny představuje vysoké náklady, srovnatelné s přímým nákupem od zahraničních nakladatelů, což je v krizi obzvláště podstatné. Navíc touto cestou lze získat pouze publikace, které jsou aktuálně na trhu. Šedá literatura jako tradiční složka výměny tak zůstává mimo hru. Bezplatné zprostředkování nákupu do svého výměnného programu zařazujeme také, vždy však zvažujeme dlouhodobý efekt investice – tuto formu spolupráce nabízíme jen našim nejaktivnějším partnerům, takže tvoří jen malou část celkového obrátu.

Výdajová stránka výměnných akcí je u nás téměř nulová. Nabízíme a rozesíláme publikace vybrané z našeho akcesního převisu. Z třetích výtisků, popř. duplikátů publikací, o něž není eminentní čtenářský zájem, vybíráme tituly vhodné pro účely mezinárodní výměny. Touto cestou třikrát až čtyřikrát ročně vznikne seznam, který rozesíláme účastníkům našeho výměnného programu. V případě, že se jejich objednávky kryjí, jsou dále vyhodnocovány podle aktivity jednotlivých institucí vůči nám. Před odesláním publikací obdrží adresát informaci o vyhodnocení objednávky. Mailová

Slavnostní pokrývka hlavy. Z knihy Kleiderwechsel. Frauen-, Männer- und Kinderkleidung des 18. bis 20. Jahrhunderts. Jutta Zander-Seidel. Nürnberg 2002.

komunikace dobře podporuje osobní ráz kontaktu, což je základ, díky němuž můžeme přestát období krize, kdy mnohé formální kontakty končí a nové lze navázat jen velmi těžko. Dopad krize samozřejmě patrný je, naštěstí pouze v kvantitě. Reciprocita osobně laděných kontaktů stále přináší našemu fondu požadovanou kvalitu.

V nejedné pohádce se tři bratři vydávají k cíli po třech různých cestách. Zatímco dva starší zvolí cesty široké a pohodlné, mladší se vydá neschůdnou trnitou pěšinkou. Před několika lety jsme stáli na rozcestí také na mapě mezinárodní výměny. Nezvolili jsme snadno přístupnou autostrádu odesílání draze zakoupených výpravných publikací. Nevydali jsme se ani po skrovné, leč známé cestě

slepého rozeslání „odpadu“. Pracně prošlapáváme cestičku, která přináší kýžené ovoce nám i našim partnerům, při každém kroku zvažujeme, je-li přínosem jen pro daný okamžik i pro budoucnost.

Motiv vyměňování okatě čouhá z pohádky „Jak dědeček měnil, až vyměnil“ – ale být pohádkovým hrdinou za každou cenu dnes není náš cíl. Kéž by se nám podařilo přeskočit z pohádky do pohádky. Nejsou ony tři cestičky z pohádky o živé vodě? ...a živé vody přece stačí kapka.

Knihovnické vyznání

Anna Dokoupilová

Každý den si můžeme představit jako malinký korálek, který navlékáme na hedvábnou nitku našeho života. Když ji zaplníme, ukončíme jednu řadu ozdobným součkem – a hned protahujeme ouškem jehly novou šňůrečku a vybíráme nové korálky: tu krásné, blyštivé, jindy nenápadné, skromnější, někdy se vmísí i nevýrazné, kalné, které vyvolávají dojem odevzdanosti, ba i smutku. Jednotlivé stužky korálků vytvářejí pomyslný náhrdelník – náš život.

Zleva protivanovský starosta Karel Trněčka, Marie Pejřová, Jana Sedláková, Anna Dokoupilová, Josef Nejedlý. Klementinum, Praha, 8. 10. 2009.

Jednu šňůrku korálků – jednu etapu života – prožívám právě teď jako pracovnice knihovny. Při této příležitosti se zamýšlím nad pěti lety mého působení v knihovně v rodné vesnici Protivanov. Měla jsem velké štěstí na své učitele na základní škole. Oni nám vštěpovali lásku ke knihám a dějinám. Vzpomínám si na paní učitelku Matouškovou, která nás učila ve 4. a 5. třídě. Vždy o Vánocích nám četla u rozzářeného stromečku a u rozpalených velkých kamen. Dala mi základ

lásky ke čtení a ke knihám. Ve vyšších třídách mě zaujal pan učitel Stárek, který nás učil dějepisu. Jeho vyprávění bylo velmi poutavé. Stále mám před očima jeho krásný rukopis, jak nám vpisoval do památníčků úryvky z jeho milovaných Broučků. Teprve po letech si uvědomuji, jaké to bylo štěstí mít takové učitele.

Mohla bych jmenovat další. Na všechny ráda vzpomínám. Po ukončení ekonomické školy jsem nastoupila do zaměstnání, které nemělo nic společného s knihami.

Jak jsem se dostala ke své práci do knihovny? Starosta našeho městyse stále uvažoval o nové knihovně (on sám je velký čtenář), a když jsem přišla o zaměstnání, nabídl mi práci v nové knihovně. Tuto možnost jsem s radostí přijala. Vůbec jsem neměla tušení, co všechno krásného se mně

zde přihodí. Co všechno budu muset překonat, ale i obětovat, abych aspoň trošku pocítila uspokojení, že má práce přináší dobré plody. Ani ve snu by mě nenapadlo, že naše knihovna se stane Knihovnou roku 2009.

Naši knihovnu navštěvují jak děti, tak i starší občané. Hlavně u těch starších je vidět, že čtou rádi. Přestože se říká, že děti nečtou, má naše knihovna hodně malých čtenářů. Mou největší odměnou je, když třeba o Vánocích přijdou děti z mateřské školy a ze základní školy zazpívat koledy. Když zase já přijdu do školy, kde mě začerní čerti na Mikuláše, vůbec se na ně nezlobím.

Knihy jsou mou celoživotní láskou a jsem velmi ráda, že se mohu pracovat v knihovně. Práce je mi vlastně koníčkem. Díky ní se stýkám s většinou obyvatel Protivanova, ráda si s nimi povídám a ráda jim pomohu při výběru knih. Ti starší vyprávějí o svém životě, vzpomínají na dětství. Děti zase vyprávějí o zážitcích ve škole i doma. Zvlášť mě potěší, když se ohlásí rodiči, kteří mají zájem o zaslání našeho Zpravodaje a také chtějí vědět, co je u nás nového.

Nikdy bych nevěřila, že práce s lidmi je tak náročná, ale i krásná. Za toto poznání jsem vděčna všem, kteří mně pomohli a stále pomáhají v knihovnické práci v Protivanově.

Egypt a Aztécký kalendář

Novinky nakladatelství Nová Akropolis

Petra Goliášová

Olomoucká pobočka kulturní asociace Nové Akropolis v loňském roce oslavila 15. výročí od svého založení. Během patnácti let svého působení se sídlo pobočky několikrát změnilo a nyní nás zájemci o naše aktivity najdou na Lafayetteově ulici v samotném centru města. Obyvatelům i návštěvníkům Olomouce nabízíme především přednášky na témata z oboru filosofie, historie, literatury, umění, vědy, a přibližujeme tak současnému člověku velké civilizace a významné osobnosti, jejichž myšlenky a díla nás dodnes inspirují. Tato témata jsou zpracována rovněž v knihách, které vydáváme.

Dvě zajímavé publikace jsou určeny především těm, kdo rádi cestují – ať už letadlem za výjimečnými zážitky, nebo doma nad stránkami knih. V březnu 2009 vyšla kniha *Egypt*, poukazující na mystéria starověkého Egypta, která stále ještě žijí a potvrzují starodávné rčení, že „vše se bojí času, ale čas se bojí pyramid“. Záhadný úsměv na rtech sfingy mluví o věcech, o nichž nepíše žádná kniha, neboť je ve shonu 21. století zapomínáme hledat ve svém vlastním nitru. Egypt nás volá jako ztracená část nás samotných, neboť duch Egypta žije ve všech, kteří nenechávají umírat své sny, ale kousek po kousku je skládají ve skutečnost, jako by vytvářeli mozaiku vlastního života.

Když Napoleon upozornil své vojáky, že je pozorují „tisíce let dějin“, uvědomila si kouzlo Egypta Evropa i zbytek světa. Od té doby jsou lidé

nadšeni velkolepostí egyptských pyramid a magií vloženou do mumií. Kniha *Egypt* umožňuje čtenáři podniknout cestu do záhadného světa pyramid a hieroglyfů, do kolosálních památek a chrámů. Probouzí touhu po hledání věčnosti, která určuje velikost člověka a jeho díla. Poznávat Egypt a jeho dějiny, pochopit jeho panteon a umění vypovídá o kulturní zralosti naší civilizace a o schopnosti uvědomit si opravdové životní hodnoty.

Kniha, obohacená nádhernými barevnými fotografiemi a kresbami, pobídne čtenáře, aby vyhledali krásu starodávných civilizací a mystérií, která se nacházejí kolem nás a umožňují nám odhalit ta, která jsou ukryta v nás samých.

Neméně zajímavá a na českém trhu ojedinělá kniha *Aztécký kalendář*, vydaná v prosinci 2009, přivádí čtenáře do minulosti aztéckého národa. Může se jejím prostřednictvím vydat vstříc budoucnosti pod vedením Pátého Slunce. Kniha obsahuje mnoho nádherných barevných fotografií pořízených v muzeích v Mexico City a na území, kde žili Aztékové, stejně jako kreseb z kodexů. Na 288 stranách přináší podrobný rozbor života Aztéků a jejich propracovaného systému kalendáře.

Navzdory tomu, že větší část posvátných děl amerických národů s vyspělou kulturou byla ztracena, zbylé části, které se zachovaly v kodexech, nám ukazují, že se nacházíme před hlubokou moudrostí, jejíž rozluštění vyžadovalo fundova-

né znalce, stejně jako v případě starodávných Egyptanů.

Aztékové, jejichž kalendář se stal proslulým po celém světě, pocházeli z ostrova Aztlán, „jenž se nacházel na východě“, což připomíná zmínky Platona o Atlantidě. Přišli do vysočiny Anahuac vedení kněžími *teomama*, kteří se střídali v nesení svaté sošky boha Huitzilopochtliho, symbolu vnitřní mystické války z mytického Aztlánu.

V roce 1325 založili Aztékové na Mexické vysočině hlavní město Tenochtitlan na místě, kde byly objeveny svaté symboly, které předpověděli auguři: orel požírající hada na nopálu. Aztékové se zcela přizpůsobili víře a tradicím starodávných usedlíků Toltéků a začali se považovat za potomky oněch vzdálených a mysteriálních lidí. Od samého počátku vynikali válečným a pevným charakterem. Velký praktický smysl jim umožnil ocenit sílu vůle jako sílu nejvýznamnější, což se projevilo tím, jak rychle dobyli okolní území.

Na proslulém Kameni Slunce, nalezeném v Tenochtitlanu v roce 1560 a znovuobjeveném v roce 1790, je podle archivu a proroctví Aztéků symbolicky vyprávěna historie světa. Jsou zde zachycena čtyři minulá období a postava žijícího Pátého Slunce, které podle předpovědi skončí uprostřed silných zemětřesení. Pozoruhodnou součástí kalendáře je záznam cyklů planet Merkura, Venuše, Marsu, Saturna a Měsíce.

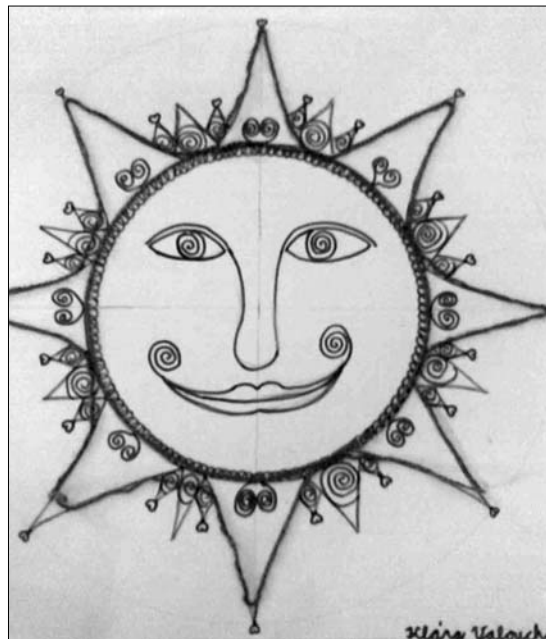
Důmyslný systém kalendáře, jehož podrobný popis kniha obsahuje, umožňoval nejen zaznamenat historické skutečnosti, ale také zvolit vhodný okamžik pro určitou činnost, předvídat budoucí události, a podobně jako v západní astrologii přiřadit každému jednotlivci jeho znamení a z toho vyplývající příležitosti pro jeho duši.

Nejen dvě výše zmíněné publikace, ale i mnoho dalších mohou zájemci o filosofii, historii či umění získat jednak v našem sídle či v knihkupectvích v centru města. Podrobnosti o dalších knihách a všech plánovaných aktivitách naší asociace jsou uvedeny na stránkách www.akropolis.cz.

Egypt: symbolismus a archeologie – Vyd. 1. – Praha: Nová Akropolis, 2009. – 223 s.: il.;

ISBN 978-80-86038-41-4

Aztécký kalendář: historie – Interpretace – Horoskop – Vyd. 1. – Praha: Nová Akropolis, 2009. – 287 s.: il.; ISBN 978-80-86038-42-1

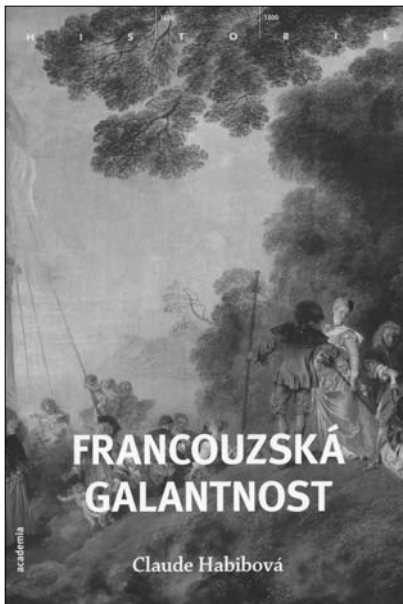
Klára Valouchová, 3. třída, kresba doplněná vlněnou přízí

Láska nebo galantnost? Zeptejte se Francouzů

Helena Veličková

Je pravda, že milovaná žena má nad mužem svrchovanou moc? Musí mít milostné události rychlý spád? Platí v lásce „time is money“? Stud a zdrženlivost už nejsou v módě a považují se za přecitlivělost. Milostnému vzdoru se nedůvěřuje jako zaminovanému poli. Ženy na dvornost mužů dnes tak snadno rezignují, a přitom to byly původně ony, které s představou galantnosti spojovaly představu osvobození ženského pohlaví od nepříjemné mužské hrubosti, dominance, zhýralosti a primitivního násilí.

Claude Habibová se v monografii *Francouzská galantnost*, vydané v Akademii 2009, zabývá společenským ideálem galantního chování, který vznikl ve Francii v 17. století. Tehdy se stal pojem galantního muže synonymem muže především čestného, ale také majícího elementární vkus a ducha. Toto „vítězství lásky“ nad primitivní smyslností velebil absolutní monarcha Ludvík XIV. Jeho doba dala ženám větší pocit svobody, ba dokonce určitou převahu nad muži. Ti přijali galantní etiku jako projev důstojné velkorysosti silného pohlaví vůči slabšímu. Vlastně uzavřeli se ženami kompromis, na jehož základě aspoň předstírali dokonalost, je-

žíž model se nachází v knihách.

Galantnost přesto není jen přetvářka nebo lež. Francouzi vnímají lež jako nezbytné zlo, pokud umožňuje příjemné soužití mužů a žen. Dokud podporuje jejich sblížení, je povolena. Určitý druh lži však sítém neprojde. Především spolčení mužů proti ženám není přípustné, jak potvrzuje zahanbující událost Milana Kundery, jež se mu přihodila krátce po jeho zabydlení v Paříži, kam emigroval z totalitní země. K trapnosti došlo, když se setkal s jedním francouzským intelektuálem, jenž mu pomohl a jemuž se Kundera chtěl zavděčit: „Viděl jsem,

jak se ve vzduchu nad námi vznášela velká slova: pronásledování, gulag, svoboda, vypovězení z rodné země, odvaha...“ V touze uvolnit atmosféru pustil se Kundera do frivolního příběhu o neočekávaných aspektech policejního dohledu. On a jeho přítel, velký záletník, si v Praze vyměnili jméno i bydliště. Mikrofony, jimiž byla Kunderova garsonka prošpikována, jeho příteli během sexuálních dobrodružství nevadily. Kunderova emigrace pro něj pak byla ternem, neboť jej rázem osvobodila od všech milenek: „*Jednoho dne našly slečny a dámy byt zavřený, bez mého jména,*

zatímco já jsem právě odesílal pohlednice se svým podpisem, abych se rozloučil se sedmi ženami, které jsem nikdy neviděl.“

Ale vyprávění propadlo a Francouz se zaka-bonil. „*Jeho tvář se zachmuřila až do chvíle, než mi tónem podobným ostří gilotiny řekl: „Nenacházím v tom nic směšného.“* Spisovatel o tomto nedorozumění usoudil: „*Rozděloval nás střet dvou estetických postojů: muž alergický na kýč narazil na muže alergického na vulgaritu.“* (Milan Kundera, *Le Rideau (Opona)*). Po třiceti letech exilu Kundera dal takto v knize najevo nemalé porozumění francouzské kultuře. Právě vulgarita je osou nesnáze. Francouzi neodmítají lehkost v erotických vztazích, nejsou přece puritáni, ale odmítají vulgaritu jako výsledek mužského spiklenecktví. Jakmile se spikleneckví odehrává v rámci stejného pohlaví, jeví se ve Francii jako zpátečnické, omezené a vulgární. A naopak, odehrává-li se mezi muži a ženami, zdá se pružné, půvabné a námahyhodné. Galantní muž se nemůže radovat ze zklamání nebo ponížení žen: pokud k němu dojde, přejde je mlčením. Nepřišlo by mu na mysl, aby se tím chlubil. Zakládá si na citech zcela opačných: na naději, na vzrušení a oživení, jež mužská přítomnost vyvolává mezi ženami. Valmont potřebuje paní de Merteuil, Sade potřebuje Juliettu, i libertinec jako Casanova si nemohl dovolit být bez opory několika stoupenkyň, hrajících jeho hru.

Galantnost nebyla a není láskou, milostnou shodou mezi dvěma bytostmi, ale shodou společností o představě, co je láska. V galantních projevech se komunikovalo a muži i ženy se navzájem poznávali podle vzájemných reakcí, postupně se mohli shodnout na tom, co pro ně bylo žádoucí. Tím žádoucím není míněna touha – na toto téma

není potřeba dohod, ale to, co je v touze dovolené. Muži a ženy vyhledávají lásku odolávající deformaci, rozvíjející odvahu a naplňující štěstím; cit, jenž se utvrzuje delikátními předsevzetími a inspiruje nejvelkorysejší pohnutky. Prostřednictvím galantnosti se muži i ženy snažili společně určit správný způsob, „jak se milovat“ – představa lásky je přece neurčitá a přání má každý specifická. Zásluha ženy byla v tom, že vedly konverzaci, neboť jim příslušel úkol zušlechťovat touhy mužů. Je běžné, že ženy určují meze konverzace, a vše, co se jim znelíbí, musí ustát. V každém okamžiku mohou vetovat slovní obrat, žert, narážku. „Fuj, toto není galantní“ – toto mínění, kterým vše končí, neznamená „zašel jste vůči mně příliš daleko“, ale „urážíte obecně všechny ženy“. Výrok tohoto typu napomáhá obecně vžitě představě o jemnosti žen, o jejich studu, a připomíná úctu, jež jim náleží. A přidává k ženině napomenutí vlídnost: žena může vykázat muže na jeho místo, aniž by sebe či jeho shodila. Napadá-li žena nedokonalost galantního chování hosta, šetří jeho mužskou osobnost. Není to mé já, kdo vás odmítá, jsou to vaše způsoby, které je nutno zdokonalit.

Galantnost je živena polopravdami, fikcí, poetizací skutečnosti, je kultivovaným způsobem vedení útoku i sebeobranou. Přetvářka, ozdobně lži slouží však i k ochraně skutečných citových hnutí. Je to také důvod, proč Francouzi tak negativně vnímali Clintonovu aféru. Z francouzského pohledu bylo samozřejmé, že Clinton, ať už pod přísahou či ne, nesměl odpovědět na položenou otázku. Byla to otázka, jež se neklade. Protože Hillary Clintonová žila, jeví se vyšetřování prokurátora Starra jako mezera v nejzákladnějším společenském chování.

Muž s pomocí galantních způsobů může užívat rozkoši „her lásky“, aniž by ženám ubližoval. Ženám vkládá ideál galantnosti do rukou moc nápravy, mohou vyhostit slovní násilí, urážky a bránit se mužským projevům, které jim jsou nepříjemné. Samozřejmě zavést galantnost ve společnosti ne-

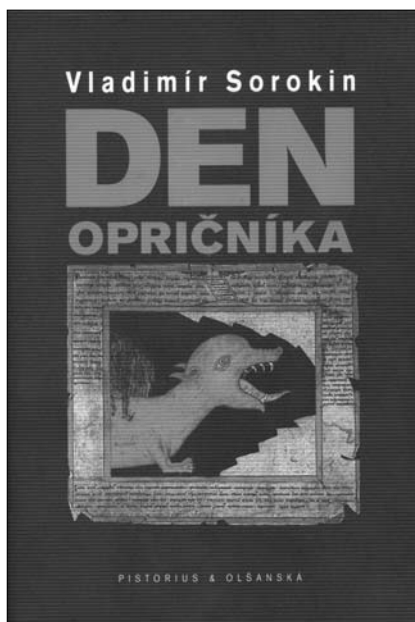
znamená zavést vládu dobrých mravů. Ale dobré mravy možná ani nejsou cílem, a to rovnou měrou pro muže i pro ženy...

Francouzská galantnost / Claude Habibová. Praha, Academia 2009. 339 s.

Krutost (a smích) na Rusi věčně živé

Helena Veličková

Rusko je od nepaměti země poněkud svérázná. Lidé, kteří je navštíví, říkají, že byli nuceni přehodnotit svůj pohled na svět a na to, co je ve státě možné a únosné – zjistili totiž, že co považovali za nemožné, v Rusku „ještě možno“. Mezi charakteristické rysy patří i jakési prolínání časových rovin v ruském životním stylu – co v Evropě odeznělo se středověkem a renesancí, to v Rusku dosud je součástí představ o normálním životě a lze se s tím setkat nejen na zaostalém venkově, ale dokonce i ve velkoměstech jako je Moskva. Historikové rádi připomínají, že Rusko prakticky neprošlo epochou humanismu. Není to pravda, renesance v Rusku byla, a to v časech Ivana Hrozného, zvaného také Ivan Veliký. Je

na *Děnisoviče*, a vskutku je v jistém smyslu jeho protipólem. Ivan Děnisovič byl zajatcem gulagu jako osoba státu nepřátelská. Opričník je jeho

považován za nejschopnějšího a nejvzdělanějšího ruského panovníka, nicméně více je známa jeho ukrutnost vůči nepřítelům. Nechce se skoro věřit, že to byl právě ten nejkrutější z vládařů, který otevřel okna do Evropy a podpořil rozvoj věd a umění na Rusi. Jeho vláda byla z pohledu Evropana přímo anti-humanismem, ačkoliv nepostrádala zvláštní komičnost a šaškovství, v kterém si ruský národ liboval odjakživa a hrůzovládce se jím občas výborně bavil.

Román Vladimíra Sorokina svým názvem *Den opričníka* připomíná slavnou novelu A. Solženicyna *Jeden den Iva-*

opakem. Toto slovo pochází právě z doby Ivana Hrozného, tedy z druhé třetiny 16. století. Opičnický byl člen zvláštní skupiny mužů, které si car vybral jako jediné důvěryhodné (Ivanova paranoia a preventivní čistky v městech, která se mu zdála málo loajální, byly pověstné). Sbor opričníků se i s carem uchýlil z Moskvy do zvlášť vyhrazené oblasti, kde zřídil vlastní úřad, oddával se pitkám a orgiím, ale hlavně intrikoval a konal razie na statky, sídla, vesnice a města, která se carovi znelíbila. Opičníci nemuseli nikomu skládat účty ze svých hromadných zločinů, měli plnou ochranu vladaře. Jezdili na koních a jejich atributem byla uřezaná psí hlava připevněná k postroji vpředu a koště uvázané vzadu – symboly čistek a surovosti při vymítání „škůdců matičky Rusi“.

V románě *Den opričníka* se prolínají časové roviny – vyprávění v ich-formě se odehrává v současnosti nebo blízké budoucnosti (rok 2027), opričníci telefonují mobilem a jezdí v autech, ale na kapotu si věší každý den čerstvou psí hlavu a z kufru jim trčí železné koště. Jejich heslem je „Slovo a Dílo!“, s nímž radostně plní příkazy Gosudara a jeho oběžní, chlípné a lítostivé ženy. Andrej Komjaga, zvaný Pařez, píše a mluví archaickým stylem, vraždí a znásilňuje stejně jako členové Ivanovy opričniny v 16. století, ve volném čase v letadle se kochá pornografií a sadistickými scénami z filmu, ale vzhledem k tomu, že předtím vystudoval historii na Lomonosovově univerzitě a má poetického ducha, vše prožívá s radostí, rozkoší a něhou, láskou k carovi, slastnou oddaností vůdci Tětovi a kumpánům. A všudypřítomný strach i fatalismus tomu dodává koření. Pařezův den by mohl ubíhat jako sen, kdyby nebyl tak krutě realistický. Humor a něžnost je zde postavena

na hlavu – ruská surovost a cynismus, a přitom posvátná úcta ke kultuře a intelektu budí chuť smát se skrze slzy, jak to uměl Čechov, Saltykov-Ščedrin a Gogol. To, co se v románě odehrává, je zčásti science fiction, satira, ale v podstatě syrová nadčasová skutečnost, směšná, ale krutá tragédie, kterou prožívá Rusko dnes stejně jako ve středověku. Okruh lidí vybraných pro opričninu vzniká skoro náhodně, do opričniny totiž nikdo nevstupuje o své vůli, ale je do ní spláchnut jakoby vlnou v moři, a úniku z ní není, leda „bez nohou“, člověk-odpadlík, zůstane-li živ, se pak plazí s hanbou jako bezmocný červ po zemi až do smrti.

Vladimír Sorokin napsal knihu nesmírně krutou a zároveň velice půvabnou, což je paradox, uskutečnitelný snad jedinečně v ruské literatuře. Jeho strach z budoucího vývoje Ruska je však zřejmý. Kniha je připomínkou, že barbarství a „středověkost“ ruskou půdu neopustila ani dnes a není důvod k naději, že se to v nejbližší době změní. Sám o svém tématu napsal: „Myslím, že všechny naše „těžké doby“, revoluce, nepokoje a moře krve prolité v Rusku jsou výsledkem opričnické vlády. Její idea prosakuje celou naší společností, žije v myšlení velkých i malých úředníků. Opičníci – to jsou ti vyvolení.“

Kniha ihned po svém vydání v roce 2006 vyvolala řadu diskusí a rychle dobyla žebříčky bestsellerů. Během čtyř let již byla vydána v jedenácti evropských zemích. V roce 2009 ji ve vynikajícím překladu Libora Dvořáka vydalo nakladatelství Pistorius & Olšanská v Příbrami.

Den opričníka / Vladimír Sorokin. Příbram, Pistorius & Olšanská 2009. 174 str.

KNIHY Z REGIONU

Kde voní pergamen

Na konci loňského roku spatřila světlo světa drobná publikace *Kde voní pergamen* s podtitulem *Čtrnáctero návštěv rukopisné knihovny olomoucké kapituly*. Jejím autorem je olomoucký archivář Štěpán Kohout, správce této vzácné sbírky. Ten čtenáře zasvěceně, avšak nikoliv suchopárně, nýbrž svým osobitým stylem a mnohdy i s humorným nadhledem, provází dějinami knihovny od dob biskupa Jindřicha Zdíka až po druhou polovinu 15. století, která znamenala konec zlaté éry rukopisné knihy, jež byla záhy vytlačena knihtiskem.

Bohatá barevná obrazová příloha – téměř 50 vyobrazení na 100 stranách – přináší ukázky těch nejhonosnějších kodexů, ale i prostých, leč o to zajímavějších rukopisů. Součástí publikace je také několik rejstříků a obsáhlý seznam literatury o této vzácné bibliotéce. Podle historického pu-

blicisty Daniela Koláře tento „dosud nejpodrobnější a nejucelenější titul věnovaný olomoucké kapitulní knihovně“ vyniká i grafickou sličností, za niž bezesporu vděčí Vydavatelství Univerzity Palackého, které knihu připravilo do tisku.

Publikace, která vznikla na základě seriálu uveřejňovaného v časopise KROK, jenž měl mezi čtenáři mimořádně příznivou odezvu, byla vydána za finanční podpory Olomouckého kraje a zakoupit ji lze např. ve Vlastivědném muzeu v Olomouci, knihkupectví Tycho či v prodejně Vydavatelství UP.

Kde voní pergamen: čtrnáctero návštěv rukopisné knihovny olomoucké kapituly / Štěpán Kohout. Olomouc, Univerzita Palackého 2009. 105 s.

Renáta Fifková

Do nitra regionu

Publicistka Vlasta Hlůzová vydala v závěru roku 2009 další titul o Šternbersku. Již léta se věnuje mapování minulosti a stala se živým dokladem tvrzení, že regionálních autorů nebude u nás nikdy dost s ohledem na mimořádné kulturní, osvětové a vzdělávací dění. Možná tomu zpo-

čátku nevěřila ani sama autorka, ale když sepsala a vydala několik desítek titulů a stále nacházela další náměty, témata a dosud publicisticky nezhodnocené, nicméně pozoruhodné charaktery, uvědomila si, že i zdánlivý pohraniční úhor nabízí k bádání nevyčerpatelné poklady.

Po osobnostech trvale nebo alespoň převážně spojených se Šternberskem, které jsou v 1. díle s názvem *Osobnosti Šternberska ve 20. století*, připravila Vlasta Hlůzová druhý díl nazvaný krátce *Osobnosti Šternberska*. Zatímco předchozí díl byl věnován 32 osobnostem s velkými národními cítěním a obětavou službou vlasti, jazyku a svobodě, druhý díl je vyplněn osobnostmi s konkrétním zaměřením, které na Šternbersko spíše přivánil osud, nebo kteří převážnou část života prožili jinde, ale ke Šternbersku svou životní epizodou natrvalo přirostli. Dodnes jsou vnímáni jako legendy. Připomínáme, že pojem Šternbersko nebyl v minulosti ustálen a vymezen a nejednou za jeho součást bylo považováno i Uničovsko, Berounsko a další území. Proto je druhý díl rozsáhlejší, aby nikdo nebyl opomenut. Autorka v něm zhodnotila, ocenila a podrobně popsala více než 40 veřejně činných, české společnosti a její kultuře prospěšných a život lidí obohacujících mužů a žen. Gustav Frištenský, slavný zápasník, Jaroslav Kanyza, významný pedagog a vlastivědec, Wilhelm Zlamal,

výtvarný umělec, ale i básníci Jakub Deml, Jan Spáčil Žeranovský, v Praze žijící Jan Sadílek nebo dlouho přehlížená skvělá prozaička Drahoslava Svobodová jsou mezi nimi. Téměř dobrodružně je Vlastou Hlůzovou vyličen život biskupa Františka Tomáška na faře v Moravské Huzové, ale autorka nezapomněla ani na šternberského rodáky. Patřil k nim Walter von Molo, jenž prožil valnou část života v Německu, Lubor Tokoš, divadelník a filmový herec, nebo Petr Šuba, slavný plavec v australských vodách.

Texty Vlasty Hlůzové jsou hodnotné i stylisticky. Autorka nasbíraný materiál a objevené informace výborně zpracovala, dokázala vést dějovou linii, aby nebyla rozvleklá ani uspěchaná, vyprávění o lidech již dávno nežijících je plně životní šťávy.

Autorce lze jen blahopřát.

Osobnosti Šternberska (2) / Vlasta Hlůzová. – 1. vyd. – Šternberk : V. Hlůzová, 2009. – 278 s.

Bohumír Kolář

Morava a Slezsko literární

Literárněvědné dílo Františka Všetického má dvě polohy, tu dřívější charakterizuje zájem o teoretické disciplíny, jimž se věnoval v míře u nás nevídané. Dosvědčují to tituly *Stavba prózy*, *Stavba dramatu*, *Stavba básně*, *Podoby prózy* a jiné. V druhé se zaměřil na objevování zapomínaného nebo opomíjeného nebo dokonce zcela neznámého. Většinou tak činil a dodnes činí formou fejetonů nebo objevných životopisných sond, které přispívají k tomu, že si uvědomujeme, že není pouze

literární Písek nebo Sobotka či Litomyšl, ale tisíce dalších lokalit. Snad to někdy přispěje k hrdosti nad kulturností celého národa.

V této souvislosti je třeba poznamenat, že Všeticka nebyl netečný především k své rodné Olomouci. Věnoval jí titul *Olomouc literární* a naplnil ho více než šedesáti drobnými kapitolami o osobnostech olomouckého literárního světa. Tedy nikoli pouze prozaiky, básníky, ale i literárními vědci, publicisty. Základem každého

Všetičkova textu byla literární individualita s nanačnými vazbami, ale nikdy se nejednalo o tak silné propojení, aby mohla být řeč o „dějinném“ obrazu doby. Všetička není literární historik směřující k celistvému zhodnocení té či oné epochy, ale noblesní literární portrétista.

Takový přístup mu umožnil překročit region, aniž by měl pocit, že se rozměšňuje jeho úsilí o kompaktnost literárního svědectví. Tak vznikla právě vydaná *Morava a Slezsko literární*. Co se charakteru knihy a stylu prezentace týká, jsou si obě knihy podobné. Rozdílý jsou patrné v tom, co Všetička nepřehlédl a respektoval. Byl jím především mnohonárodní charakter Moravy a Slezska, jež mu připomínalo Slezsko a pohraniční oblasti. Literární sondy do české literatury cizojazyčné projevy vesměs opomíjely. Všetičkovi, jenž solidně ovládá polštinu, to bylo líto, a vzal je jakoby na milost. Tím se mu otevřely další možnosti. Rozhojnil své badatelské cíle, protože mohl nejen upozornit na rozdílnosti, ale i na společná východiska na Moravě a ve Slezsku žijících a působivších autorů. Nová publikace přináší podobně jako

Olomouc literární také něco přes padesátku feje-tonů. Individuálnost každé osobnosti František Všetička posílil opětovným řazením podle abecedy a odmítnutím chronologického principu, při kterém by se proměny času hlásily častěji ke slovu. V nové publikaci najdeme O. F. Bablera, Marii von Ebner-Eschenbachovou, Emiliána Glocara, Metoděje Jahna, Władysława Młynka, Charlese Sealsfielda, Josefa Sedláka, Martina Strouhala, Růženu Svobodovou... Každé jméno představuje ve Všetičkově prezentaci svěbytný příběh. Celá kniha pak objevnou literární sondu, jež dlouho po přečtení zůstane v paměti a bude se domáhat pokračování.

To může přijít. Nejbližším Všetičkovým zá-měrem je totiž v dohledné době vydat druhý díl *Literární Olomouce*. A tak nelze ani vyloučit, že se autor naplní i literární Moravou a Slezskem do té míry, že o jejím druhém díle bude uvažovat.

Morava a Slezsko literární / František Všetička.
Olomouc, J. Vacl 2009. 203 s.

Bohumír Kolář

Krok informuje

Krok vychází čtvrtletně v březnu, červnu, září a prosinci. Je k dostání (20 Kč) ve Vědecké knihovně v Olomouci, v knihkupectví Fontána, Kosmas, Studentcentrum, Tycho. Předplatné

na 12 měsíců dopředu činí 80 Kč. Objednávky zasílejte na sekretariát Vědecké knihovny, Bezručova 3, 779 11 Olomouc, nebo telefonicky na číslo 585 205 394, e-mail: info@vkol.cz.

REGIONÁLNÍ KULTURNÍ OSOBNOSTI

DUBEN

Adolph, Rudolf – spisovatel

* 10. 04. 1900 Znojmo

† 10. 10. 1984 Landshut (Německo)

Pozn.: esejista; žil v Mnichově

Literatura: Stehlíková, D.: Osobnosti Znojemska.

Místopis. Znojmo 1998.

Bittner, Konrád – filolog; literární historik

* 07. 04. 1890 Brodek u Konice, okr. Prostějov

† 03. 01. 1967 Bochum (Německo)

Místa působení: Brno

Pozn.: slavista; byl výkonným redaktorem časopisu

Germanoslavica, redigoval časopis Slawische Rundschau

Literatura: Biografický slovník českých zemí. [5.]

Bi-Bog. Praha 2006.

Dvořák, František – historik umění; kulturně osvětový pracovník; publicista

* 17. 04. 1920 Červenka, okr. Olomouc

Místa působení: Olomouc

Pozn.: mnohostranná činnost vědecká, recenzent-
ská, přednášková, organizátorská; autor umě-
leckohistorických studií; profesor AMU v Praze

Literatura: Český biografický slovník XX. století.

1. A–J. Praha 1999; Výtvarní umělci Univerzity
Palackého. Olomouc 1987. – Katalog výstavy.

Dvořák, Jindřich – básník; publicista; překladatel;
redaktor

* 21. 04. 1840 Jiříkovice, okr. Brno-venkov

† srpen 1904 Tišnov, okr. Brno-venkov

Místa působení: Brno; Opava; Český Těšín, okr.
Karviná

Pozn.: v letech 1880–84 ve Vídni redaktorem Re-
formy

Literatura: Ottův slovník naučný. 8. Praha 1894.

Fiala, Vlastimil – malíř; básník; překladatel; his-
torik umění

* 28. 04. 1920 Zábřeh, okr. Šumperk

† 10. 04. 1993 Praha

Místa působení: Brno

Pozn.: od roku 1950 žil v Praze; překlady z fran-
couzštiny

Literatura: Zhoř, I.: Historie výtvarných škol
v Brně. Brno 1968.

Halas, František – spisovatel

* 15. 04. 1880 Svitávka-Sasina, okr. Blansko

† 02. 11. 1960 Brno

Místa působení: Brno; Svitávka, okr. Blansko

Pozn.: autor vzpomínkových knih o bojích děl-
nické třídy

Literatura: Lexikon české literatury. Osobnosti,
díla, instituce. 2/I. H–J. Praha 1993.

Hlavenka, Rudolf – spisovatel

* 10. 04. 1910 Poštorná, okr. Břeclav

† 07. 02. 1986 Poštorná, okr. Břeclav

Místa působení: Poštorná, okr. Břeclav

Literatura: Nový život, 1.2.1996; Malovaný kraj,
31, 1995, č. 5.

Jerman, Zdeněk – autor dětské literatury; dramatik; redaktor; prozaik; publicista; překladatel
 * 29. 04. 1910 Opava
 † 14. 06. 1971 Praha
 Oblast působení: Opavsko; Ostravsko
 Pozn.: delší dobu působil i na Jilemnicku a v Praze; pracoval v redakci Orbis; spolupracoval s rozhlasem
 Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 11. Ostrava 1998; Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 5. Opava 1983.

Köhler, Anna – prozaička; dramatička
 * 08. 04. 1890 Lichnov, okr. Bruntál
 † 22. 04. 1957 Ludwigsburg
 Místa působení: Široká Niva, okr. Bruntál
 Oblast působení: Bruntálsko
 Literatura: Region. Krnovské noviny, 16.5.1995.

Koval, Libor – básník; filolog
 * 02. 04. 1930 Praha
 † 28. 12. 2003 Freiburg (Německo)
 Místa působení: Frýdek-Místek; Olomouc
 Pozn.: v letech 1955–61 působil v Československé akademii věd; přispíval do Moravsko-slezského deníku, časopisu Úsvit, Plamen; v roce 1968 emigroval; působil ve Freiburgu jako duchovní správce pro Čechy a Ukrajince
 Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 7 (19). Ostrava 2005; Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982.

Nový, Lubomír – filozof; prozaik; překladatel; esejista
 * 15. 04. 1930 Třebíč
 † 15. 11. 1996 Brno

Místa působení: Brno
 Pozn.: po roce 1970 zákaz činnosti, roku 1990 rehabilitován; prof. dějin filozofie a sociální filozofie; autor esejí a fejetonů; překlady z francouzštiny
 Literatura: Kdo je kdo. 91/92. Česká republika. Federální orgány ČSFR. 2. N – Ž. Praha 1991; Český biografický slovník XX. století. 2. K–P. Praha 1999; Chmel, Z.: Galerie brněnských osobností. 2. K–P. Brno 1999; Filosofický časopis, 45, 1997, č. 1.

Pavka, František – básník; prozaik
 * 27. 04. 1910 Vnorovy, okr. Hodonín
 † 13. 01. 1985 Vnorovy, okr. Hodonín
 Místa působení: Vnorovy, okr. Hodonín
 Literatura: Slovníček spisovatelů okresu Hodonín. Hodonín 1996; Kdy zemřeli...? 1980–1985. Praha 1992.

Pavlín, Antonín – prozaik; básník
 * 14. 04. 1920 Choryně, okr. Vsetín
 † 22. 01. 2005
 Místa působení: Nový Jičín
 Literatura: Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska 2000. Valašské Meziříčí 2000; Novojičínský zpravodaj, 2005, č. 2.

Pilátová-Ptáčková, Klementina – prozaička; autorka dětské literatury
 * 26. 04. 1900 Orlová, okr. Karviná
 † 23. 11. 1965
 Místa působení: Vizovice, okr. Zlín
 Pozn.: psala pohádky, verše a povídky pro děti; přispívala do časopisu Podřevnicko
 Literatura: Slovník osobností kulturního a spo-

lečenského života Valašska 2000. Valašské Meziříčí 2000.

Prudký, František – spisovatel

* 30. 04. 1910 Prosetín, okr. Žďár nad Sázavou
† 15. 09. 1973 Nové Město na Moravě, okr. Žďár nad Sázavou

Místa působení: Nyklovice, okr. Žďár nad Sázavou
Pozn.: přispíval hlavně do časopisu Komenský; spoluautor učebnic

Literatura: Bystřicko, 1991, září.

Suchan, Vladimír – novinář; spisovatel

* 06. 04. 1890 Olomouc

† srpen 1976 Buenos Aires (Argentina)

Pozn.: působil v Buenos Aires v letech 1945–1976
Literatura: Mejstřík, J.: Češi ve světě 1918–2000. Praha 2000.

Valouch, František – básník; překladatel; spisovatel

* 24. 04. 1810 Litomyšl, okr. Svitavy

† 08. 03. 1875 Hostim, okr. Znojmo

Místa působení: Brno; Hostim, okr. Znojmo; Pavlice, okr. Znojmo

Literatura: Stehlíková, D.: Osobnosti Znojemska. Místopis. Znojmo 1998.

KVĚTEN

Bena, Jan Vojtěch – básník; prozaik; vlastivědný pracovník

* 17. 05. 1880 Horní Lhota, okr. Opava

† 10. 01. 1930 Kostelec, okr. Bruntál

Místa působení: Dětrichovice, okr. Bruntál; Dře-

vohostice, okr. Přerov; Kostelec, okr. Bruntál; Velká Bystřice, okr. Olomouc

Literatura: Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 5. Opava 1983.

Bernášková, Alena – prozaička; redaktorka; překladatelka

* 22. 05. 1920 Praha

† 07. 10. 2007 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: v Praze redaktorkou Svobodných novin, Lidových novin, Československého vojáka; od roku 1964 žila v Brně; autorka cestopisných reportáží

Literatura: Slovník českých spisovatelů. Praha 1964; Černá, J.: Spisovatelé Jihomoravského kraje. 2. Brno 1991.

Cingr, Petr – redaktor; publicista

* 12. 05. 1850 Hudlice, okr. Beroun

† 04. 11. 1920 Vídeň (Rakousko)

Oblast působení: Karvinsko; Ostravsko

Pozn.: sociálně demokratický politik, bojující za práva horníků; redigoval hornické časopisy Na zdar a Odborné listy

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 1. Opava – Ostrava 1993.

Jančík, František – filozof; spisovatel; dramatik

* 27. 05. 1890 Vřesovice, okr. Prostějov

† 11. 09. 1952 Brno

Literatura: Stráž lidu, 16.5.1990; Springer, J.: Co dala Haná české literatuře. Olomouc 1947.

Marcha, Jaroslav – básník; redaktor; prozaik

* 26. 5. 1880 Babice nad Svitavou, okr. Brno-venkov

† prosinec 1961 Brno

Místa působení: Brno; Olomouc

Pozn.: autor zemědělských příruček, lidovýchovných publikací, lyrických a vzpomínkových črt a fejetonů z venkovského života

Literatura: Šuleř, O.: Laskavé medailony. Ostrava 2007; Pernica, B.: Písemnictví na západní Moravě. Přerov 1938; Slovník českých spisovatelů. Praha 1964; Český biografický slovník XX. století. 2. K–P. Praha 1999; Všetická, F.: Olomouc literární. Olomouc 2002.

Mikulášek, Oldřich – básník; publicista; redaktor

* 26. 05. 1910 Přerov

† 13. 07. 1985 Brno

Místa působení: Brno; Přerov; Zlín

Pozn.: osobitý zjev české poezie syntetizující inspiriční zdroje předchozích generací

Literatura: Slovník české literatury 1970–1981. Praha 1985; Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982; Český biografický slovník XX. století. 2. K–P. Praha 1999; Chmel, Z.: Galerie brněnských osobností. 2. K–P. Brno 1999.

Nezval, Vítězslav – básník; dramatik; dramaturg; prozaik; překladatel; libretista

* 26. 05. 1900 Biskoupky, okr. Brno-venkov

† 06. 04. 1958 Praha

Místa působení: Brno; Dalešice, okr. Třebíč; Třebíč

Pozn.: studoval práva na MU v Brně, pak na Filozofické fakultě v Praze, studia nedokončil; dramaturg Osvozeného divadla v letech 1927–29; v letech 1945–50 řídil filmový odbor ministerstva informací; jeho básnické dílo z-

radí vývoj meziválečné avantgardní poezie od poetismu k surrealismu

Literatura: Blahynka, M.: Vítězslav Nezval. Praha 1976; Vítězslav Nezval, spoluvůrce pokrokové kulturní politiky. Brno 1986; Český biografický slovník XX. století. 2. K–P. Praha 1999; Chmel, Z.: Galerie brněnských osobností. 2. K–P. Brno 1999; Čeští spisovatelé 20. století. Praha 1985.

Otáhal, Vilém – spisovatel; muzejní pracovník

* 28. 05. 1870 Prostějov

† 16. 10. 1954 Prostějov

Místa působení: Prostějov

Pozn.: má zásluhy na vydávání Ročenky Národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané; starosta Prostějova v letech 1928–1933

Literatura: Prostějovský týden, 24.5.2000.

Prager, Ferdinand – historik; spisovatel

* 25. 05. 1870 Nivnice, okr. Uherské Hradiště

† 30. 12. 1938 Uherský Brod, okr. Uherské Hradiště

Místa působení: Uherský Brod, okr. Uherské Hradiště

Literatura: Studia Comeniana et historica, 28, 1998.

Provazník, Jaroslav – malíř; spisovatel

* 21. 05. 1890 Žďár nad Orlicí, okr. Rychnov nad Kněžnou

† 1925 Brno

Místa působení: Brno

Literatura: Toman, P.: Nový slovník československých výtvarných umělců. Ostrava 1993.

Rapal, Stanislav – filolog; spisovatel

* 07. 05. 1640 Frýdek, okr. Frýdek-Místek

† 07. 05. 1708 Vsetín

Místa působení: Uherské Hradiště

Pozn.: misionář; byl znalcem latiny, řečtiny a hebrejštiny

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 7 (19). Ostrava 2005; Zpravodaj města Uherské Hradiště, 2000, č. 5.

Sonnenschein, Hugo – básník

* 25. 05. 1890 Kyjov, okr. Hodonín

† červenec 1953 Mírov, okr. Šumperk

Pozn.: spolu s S. K. Neumannem vydávatel časopisu Červen; ve 20. letech žil převážně ve Vídni; po roce 1934 se usadil v Československu; roku 1945 odhalen jako konfident gestapa a odsouzen, zemřel ve věznici na Mírově; básnické dílo obsahuje vitalisticko-anarchistickou poezii, vyzývá k sociální revoltě

Literatura: Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999.

Souček, Stanislav – literární historik

* 07. 05. 1870 Náchod

† 30. 12. 1935 Brno

Místa působení: Brno; Olomouc

Pozn.: zabýval se starším českým písemnictvím

Literatura: Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. 1. Praha 2007; Šlechtová, A. – Levora, J.: Členové České akademie věd a umění 1890–1952. Praha 2004; Památce profesora dr. Stanislava Součka. Brno 1958; Chmel, Z.: Galerie brněnských osobností. 3. N–S [i.e. P–S]. Brno 2003; Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999.

Vácha, Stanislav – prozaik

* 23. 05. 1930 Jihlava

† 16. 03. 2000 Praha

Pozn.: spolupracoval s Československým rozhlasem

Literatura: Čeští spisovatelé 20. století. Praha 1985.

ČERVEN

Adam, Engelbert – básník; dramatik; herec

* 01. 06. 1850 Nové Heřminovy, okr. Bruntál

† 21. 12. 1919 Bruntál

Místa působení: Opava; Olomouc; Bruntál

Pozn.: majitel kina v Bruntále; hostinský v Olomouci; jako herec působil v Opavě; psal ve slezskoněmeckém nářečí

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 1 (13). Ostrava 2000; Region. Krnovské noviny, 14.3.1995.

Balák, Luboš – dramatik; divadelní režisér; scenárista

* 22. 06. 1970 Brno

Místa působení: Brno; Tišnov, okr. Brno-venkov

Literatura: Mladá fronta Dnes, 6.6.2002; Salon. Literární příloha Práva, 2003, č. 344.

Bělič, Oldřich – divadelní historik; literární historik; literární kritik; překladatel; filolog

* 09. 06. 1920 Násedlovice, okr. Hodonín

† 13. 06. 2002 Brno

Místa působení: Olomouc

Pozn.: v letech 1958–85 působil na Filosofické fakultě UK v Praze; romanista; profesor špa-

nělské literatury; působil též na řadě univerzit a vědeckých institucí ve světě

Literatura: Kdo je kdo v Československu. 1. A–J. Praha 1969; Kdo je kdo. 91/92. Česká republika. Federální orgány ČSFR. 1. A–M. Praha 1991; Český biografický slovník XX. století. 1. A–J. Praha 1999.

Cejp, Ladislav – překladatel; básník; filolog

* 12. 06. 1910 Vysoké Mýto, okr. Ústí nad Orlicí
† 11. 09. 1959 Olomouc

Místa působení: Olomouc

Pozn.: anglista; přeložil Smolletta aj.; aktivně pracoval v Klubu překladatelů; autor skript o dějinách anglické literatury a jazykových učebnic; pod pseudonymem psal básně

Literatura: Biografický slovník českých zemí. [9.] C. Praha 2008; Kdy zemřeli...? 1937–1962. Praha 1962; Malá československá encyklopedie. 1. Praha 1984; Zakladatelé a pokračovatelé. Olomouc 1996; Všeticka, F.: Olomouc literární. Olomouc 2002.

Fikar, Ladislav – básník; literární kritik; divadelní kritik; nakladatelský pracovník; filmový pracovník; překladatel

* 29. 06. 1920 Samotín, okr. Žďár nad Sázavou
† 12. 07. 1975 Praha

Pozn.: působil v nakladatelství Čs. spisovatel (1947–59, 1968–70) a Albatros (1970–75)

Literatura: Slavíková, V.: Spisovatelé Jihomoravského kraje. Brno 1989; Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982.

Karas, František – básník

* 08. 06. 1890 Kostelec na Hané, okr. Prostějov
† 18. 01. 1960 Určice, okr. Prostějov

Místa působení: Hustopeče nad Bečvou, okr. Přerov

Oblast působení: Haná

Pozn.: duchovní

Literatura: Prostějovský týden, 7.6.2000.

Lenc, Karel – básník

* 06. 06. 1920 Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

† leden 1981 Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

Místa působení: Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

Pozn.: básně publikoval v příležitostných sbornících, většina zůstala v rukopise

Literatura: Zejda, R. – Jurman, H. – Havlíková, L.: Slovník spisovatelů okresu Žďár nad Sázavou. Třebíč 1992.

Mlynek, Wladyslaw – básník; redaktor; dramatik

* 06. 06. 1930 Hrádek, okr. Frýdek-Místek
† 01. 12. 1997

Místa působení: Frýdek-Místek

Pozn.: působil jako umělecký vedoucí folklorního souboru Gorol v Jablunkově; založil a vedl estrádní soubor Czantoryjki v Hnojníku, dětský soubor Biedronki; psal ve spisovné polštině i v nářečí; tvořil pro děti i pro dospělé

Literatura: Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Pammrová, Anna – esejistka; filozofka; publicistka
* 27. 06. 1860 Jinošov, okr. Třebíč

† 19. 09. 1945 Žďárec, okr. Žďár nad Sázavou

Pozn.: hlasatelka přírodní filozofie; zastávala důsledné feministické postoje; publikovala v časopisech XX. věk, Isis, Mladé proudy, Zádruha, Ženský obzor

Literatura: Vítula, J.: Anna Pammrová. Brno 1945; Zejda, R. – Jurman, H. – Havlíková, L.: Slovník spisovatelů okresu Žďár nad Sázavou. Třebíč 1992; Český biografický slovník XX. století. 2. K–P. Praha 1999.

Pechová, Jaroslava – básnířka; autorka dětské literatury; novinářka

* 25. 06. 1950 Petrovice, okr. Rakovník

Místa působení: Olomouc

Pozn.: v Olomouci v letech 1980–86 působila jako volná novinářka; v současnosti působí v Praze; majitelka nakladatelství Laguna

Literatura: www.anopress.cz

Solanský, Boris – dramatik; knihovník; novinář; prozaik

* 20. 06. 1950 Třebíč

Místa působení: Jihlava

Literatura: Slavíková, V.: Spisovatelé Jihomoravského kraje. Brno 1989.

Vodička, Timoteus – básník; editor; literární vědec; prozaik; překladatel; redaktor

* 16. 09. 1910 Olomouc

† 12. 05. 1967 Olomouc

Místa působení: Olomouc

Pozn.: vstoupil do benediktinského řádu (řeholní jméno Vavřinec); roku 1941 z řádu vystoupil; v letech 1946–48 lektor nakladatelství Universum v Praze; věnoval se teorii překladu, literární kritice, sociální etice a životopisným statím; překládal anglosaskou literaturu

Literatura: Olomoucké hřbitovy a kolumbária. Olomouc 2001; Rotrekl, Z.: Skrytá tvář české literatury. Toronto 1987; Slovník českých spisovatelů od roku 1945. 2. M–Ž. Praha 1998; Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982; Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999.

Vondra, Vladimír – dramatik; prozaik; publicista

* 06. 06. 1930 Martinice, okr. Chrudim

† 20. 06. 2007

Místa působení: Morávka, okr. Frýdek-Místek

Pozn.: působil v České televizi

Literatura: Olomoucký archivní sborník, 6, 2008; Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982; Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska 2000. Valašské Meziříčí 2000.

Zbořil, Jaroslav – kronikář; národopisný pracovník; vlastivědný publicista

* 14. 06. 1900 Dambořice, okr. Hodonín

† 03. 02. 1985 Dambořice, okr. Hodonín

Místa působení: Dambořice, okr. Hodonín

Pozn.: autor článků o lidovém umění, dětských hrách, zanikajících řemeslech; publikoval ve sbornících Od Hradské cesty a Vrbasův kraj

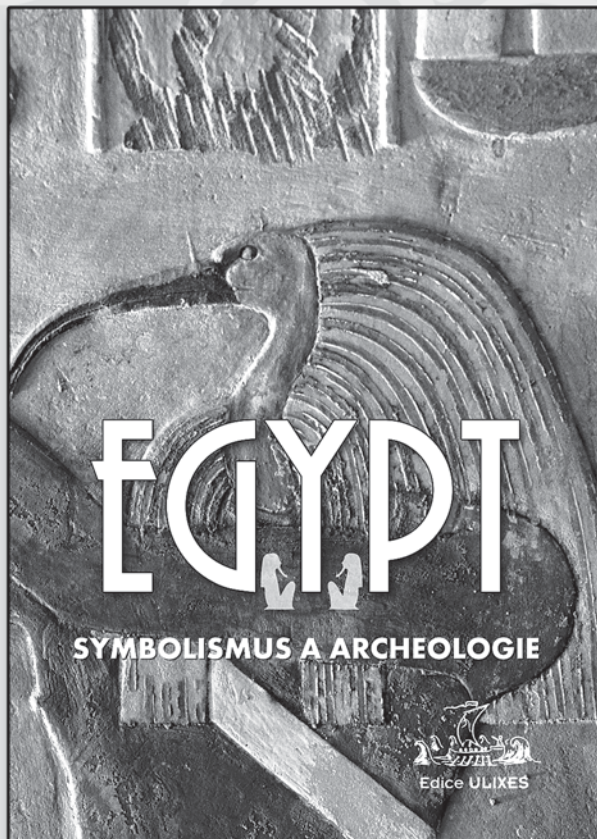
Literatura: Vlach, J.: Co dalo Žďánicko krajové i národní kultuře. Brno 1994.

Nová Akropolis

NOVÉ KNIHY

Edice ULIXES, svazek 2. ▶
288 stran, 350,- Kč

▼ Edice ULIXES, svazek 1.
224 stran, 330,- Kč

AZTÉCKÝ KALENDÁŘ

HISTORIE – INTERPRETACE – HOROSKOP

Edice ULIXES

www.akropolis.cz

Edice ULIXES

Z obsahu:

Konce věstí nové začátky

- Hana Bednaříková

Výtvarné radosti dětí v Charváttech

- Dagmar Wallaschková

Společnost práce a „šťastní nezaměstnaní“

- Ondřej Svatoň

Jan Křtitel a Antonín Bedřich Mitrovští

- Renáta Fifková

Žáci darebáci před univerzitním soudem

- Karolína Adamová

Z dějin Arcidiecézního muzea v Olomouci

- Leoš Mičák

1